SOSIALØKONOMEN

7-8

NOVEMBER 1964

AV INNHOLDET:

IMF — 20 år etter

Verdensbanken og utviklingshjelpen

Problemer innen norsk fiskerinæring

Vilkår for tilsetting som FN-ekspert

Nytt fra økonomisk forskning

I dette nummer:

vil Redaksjonen feire et lite jubileum som hittil har gått temmelig upåaktet hen. For tyve år siden, i juli 1944, satt økonomer fra de allierte nasjoner samlet rundt bordene i Bretton Woods og diskuterte verdensøkonomien i den fredelige verden som skulle komme.

Den fredelige verden ble det så som så med, men verdensøkonomien....., ja hva med den? Kontorsjef Arne Lie i Norges Banks Valutaavdeling gir i artikkelen «IMF — 20 år etter» et personlig preget overblikk over noe av det som har skjedd, og hvorfor det har skjedd. Artikkelen er holdt i en temmelig urespektabel form fordi, som han selv sier, — «den form som økonomene vanligvis bruker, er tørr og kjedelig. Særlig ille blir det når man skal behandle valutapolitikk.»

Bretton Woods-avtalen etablerte som kjent ikke bare IMF, men også IBRD. I anledning jubileet har konsulent Johan Frøland i Norges Banks Økonomisk-Statistiske Avdeling skrevet artikkelen «Verdensbanken og utviklingshjelpen». Han er nettopp kommet tilbake fra 3 års tjeneste i Verdensbankens stab i Washington og sitter inne med kunnskaper og synspunkter som burde interessere leserne, ikke minst sett i sammenheng med resultatene av «De Forente Nasjoners konferanse om handel og utvikling» på forsommeren i år. Utviklingsland er ikke lengre de passive mottakere, men er blitt aktive forhandlere. Det bør vi nå være klar over.

Etter at vi er blitt familiære med begrepene «De Seks» og «De Sju», presenterer Sosialøkonomen nå et Ministerial Statement fra «De Ti». Norsk presse har ikke for vane å publisere tekster av denne art. Når «Sosialøkonomen» gjør det, er det ut fra antakelsen om at bare en brøkdel av sosialøkonomene i embeds medfør kommer i kontakt med den slags stoff. De øvrige bør — etter redaktørens mening — i alle fall ha adgang til materialet i originalform.

Det blir av og til hevdet både av økonomer og ikke-økonomer at det sosialøkonomiske studium bare innpoder studentene teoretiske kunnskaper og ikke kjennskap til virkeligheten. Oppgavebesvarelsen vi trykker denne gang, burde berolige oss om at dagens studenter slett ikke mangler praktiske kunnskaper og evne til systematisering. Vi lar Tore Lindholts oppgavebesvarelse stå som eksempel på den nye tid.

Det er en kjensgjerning at norske eksperter er sterkt etterspurt i internasjonale organisasjoner. Mange av oss vet imidlertid lite om hvilke betingelser som bys. Vi gjengir i dette nummer litt om vilkårene ved arbeid for FN og beslektede organer. For alt vi vet kan kanskje oversikten hjelpe på rekrutteringen.

Fra og med dette nummer vil vi orientere om publikasjoner som kommer fra våre forskningsinstitusjoner og andre prosjekter det arbeides med. I dette nummer gir vitenskapelig assistent Tore Lindholt en omtale av memoranda som er publisert fra Sosialøkonomisk Institutt i år.

Medarbeidere:

Arne Lie (c. o. 1951), kontorsjef i Norges Bank.

Johan Frøland (c. o. 1955), konsulent i Norges Bank.

Ivar Østby (c. o. 1963), konsulent i Næringsøkonomisk Forskningsinstitutt.

Tore Lindholt, stud. oecon.

Innhold:

Side

International Monetary Fund — 20 år etter av kontorsjef Arne Lie 2

Ministerial Statement, 1st August 1964, Group of ten 6

Verdensbanken og utviklingshjelpen av konsulent Johan Frøland 7

De viktigste problemer innen norsk fiskerinæring av Tore Lindholt 9

Økonomisk forskning. Memoranda fra Sosialøkonomisk Institutt 1964 13

Offentlig økonomikk I/II av dosent Leif Johansen. En bokanmeldelse av Ivar Østby 15

Quo Vadimus, leserinnlegg 16

Ekspertoppdrag i utviklingsland. En oversikt over vilkårene utarbeidet av Norsk Utviklingshjelp 18

Studentnytt 20

Konjunkturtermometeret, 4. omslagsside.

Sosialøkonomen utkommer med 10 nummer pr. år og sendes gratis til medlemmene av Sosialøkonomisk Samfunn.

Redaksjonens adresse: Frederiksgate 3, Oslo

Abonnementspris kr. 30.- pr. år.

Løssalg kr. 3.- pr. nr.

Henvendelser om abonnement og forsendelse rettes til UNIVERSITETSFORLAGET, Nils Juels gate 16, Oslo
Tel. 44 79 00 - Postgiro 15 530

ANNONSEPRISER:

Bakre omslagsside	kr. 300.-
1/1 side	kr. 250.-
1/2 side	kr. 150.-
1/4 side	kr. 90.-
1/8 side	kr. 55.-
1/16 side	kr. 35.-

SOSIALØKONOMEN

TIDLIGERE STIMULATOR

Utgitt av Sosialøkonomisk Samfunn

Redaktører:

AINA UHDE DAG BJØRNLAND ODD HØKEDAL TORE LINDHOLT

Redaksjonssekretær: ARNE FAYE

Nr. 7/8 - 18. årgang - November 1964

Om regionalplanlegging

Problemer i forbindelse med regionalplanlegging har vært sterk fremme i den offentlige debatt i den senere tid. Noe av årsaken til dette finner vi kanskje i det at vi opplever en sterk utbygging av planavdelinger for tiden og at vi til en viss grad mangler innsikt i hva vi ønsker å oppnå ved denne planlegging. Det er ikke vårt mål med denne leder å løse problemer; vi vil bare stille noen konkrete spørsmål som kanskje kan lede debatten inn i et spor som kan gi regionalplanleggingen spesifiserte målsettinger.

På en formelt presis, men lite forklarende måte, kan vi si at vårt problem dreier seg om å klargjøre hva som er målsettinger og hva som er virkemidler. I sterkt makrobetonte betraktninger har man i en årrekke snakket om målsettinger som full sysselsetting, økonomisk vekst, formues- og inntektsutjevning, økonomisk stabilitet, fritt konsumvalg, fri næringsvirksomhet m. m. Vi vil ikke ta opp noen debatt om tolkingen og prioriteringen av de enkelte målsettinger. Vi må bare være klar over at det endelige mål ved all økonomisk virksomhet er den menneskelige velferd, selv om den i makroøkonomiske resonnement ikke opptrer så ofte som en egen størrelse. Den har en tendens til å bli borte i våre betraktninger.

I regionalplanleggingen er det imidlertid ingen vei utenom. Vi har ikke lenger makroøkonomien til å legge et slør over sakens kjerne. Under hvilken samfunnsform og -struktur blir den menneskelige velferd størst? Nært tilknyttet disse problemer er selve oppbyggingen av samfunnet. Hva skal det romme av private og offentlige bedrifter, kommuniksjoner, underholdningsmedia osv.? Selv om vi altså ser bort fra spørsmålet om virkemidler og i hvilken grad bruken av disse påvirker velferden, tror vi at behandlingen av det fundamentale problem om målsetting slett ikke har kommet stort lenger enn til det forberedende stadium hvor vi faktisk bare ser oss om i undring over problemets storhet. Det er et langt skritt fra å fastslå at Oslo ikke bør bli større og til å vite hva vi bør gjøre i fremtiden. La oss håpe at vi kan få en viss klarhet i hvor vi står, men tiden begynner å bli knapp. *D. B.*

AV CAND. OECON. ARNE LIE

International Monetary Fund .... 20 AR ETTER

Mens den annen verdenskrig fremdeles var i gang, diskuterte de allierte med hverandre om hvordan det fremtidige handels- og valutasystem burde være når fredlige forhold igjen ville råde. Kjente økonomer og politikere satte opp regler — internasjonale lover — som skulle forplikte regjeringene til å tillate sine borgere å kjøpe og selge varer over landegrensene, til å foreta betalinger for økonomiske transaksjoner som de hadde med hverandre og til å yte hverandre kreditter. Vi skulle få et velordnet handels- og valutasystem. Landene skulle utveksle varer i konkurranse med hverandre og de skulle ha ordninger som kunne hjelpe land som midlertidig ikke kunne betale for det de kjøpte av andre.

Lord Keynes ledet den britiske delegasjon til disse drøftelser som foregikk i Bretton Woods i USA. Han foreslo at landene skulle opprette en pengeunion. Den skulle ha en vanlig clearingunions funksjoner. Således skulle endelige oppgjør for landenes kjøp av og salg til hverandre avregnes sentralt. Men den var ment å skulle være noe langt mer enn bare dette. Den skulle være en sentral lånekasse for land som ikke eksporterte nok til å betale for sin import. Den skulle kreve av overskuddsland at de avstod sitt overskudd til land som hadde underskudd. Den skulle kreve av land som den stilte penger til rådighet for, at landets myndigheter disponerte sine lånte penger på en fornuftig måte, og at de hadde en plan for hvordan deres økonomier på lengre sikt kunne stå på egne ben eller skaffe seg kapital utenfra gjennom andre private eller offentlige kanaler. Pengeunionen skulle være en slags samarbeidsnemnd, en slags kommisjon. Den skulle våke over landenes økonomiske politikk. Den påla landene visse plikter, men ga dem også rettigheter. Landene skulle gi lån og få lån, likebehandle hjemmeproduserte og uteproduserte varer, men også beskytte seg mot dumping og deflasjonspolitikk. Landene skule føre en penge- og valutapolitikk som ikke var til åpenbar skade for andre, men også være med på å bestemme over den samordning av alle lands politikk som var forutsatt.

Lord Keynes ville bryte med mellomkrigstidens mangel på samarbeide mellom landene. Nasjonalstatene hadde da isolert seg fra hverandre gjennom tollbeskyttelse, rasjonering av utenlandsproduserte varer, egenrådige valutakursendringer, uvilje mot å innrømme hverandre kreditter, tosidige betalingsordninger. Landenes regjeringer følte at deres ansvar bare strakk seg til deres egne borgeres interesser i verden, så fikk Faen ta seg av andre nasjoners interesser. Dette var en tid da den økonomisk sterke dominerte den svake. Det var en tid med synkende verdenshandel, stagnerende produksjon, massearbeidsløshet, sosial og politisk uro. Lord Keynes fryktet også at Storbritannia ville komme ut av krigen med så nedslitt økonomi og med så stor gjeld overfor utlandet at landet i egen interesse måtte ta sikte på å skape et mellomfolkelig samarbeidssystem som kunne gi Storbritannia finansiell støtte til å kjøpe fra utlandet, til å investere i nytt produksjonsutstyr, til å avvikle sin gjeld. Lord Keynes' grunnprinsipper for en ny internasjonal handels- og valutapolitikk åpnet veldige perspektiver for et økonomisk fellesskap mellom landene, kontrollert og styrt gjennom en felles-politikk som landenes regjeringer måtte utforme under et gjensidig ansvar.

Lord Keynes' forslag ble forkastet i Bretton Woods. Det var åpenbart at et system med automatisk men allikevel regulert långiverplikt og lånerett ville føre til at alle krigsherjede land ville komme til USA for å få penger. Systemet ville også innebære at landene satte hverandre under kontroll, at de ble forpliktet overfor hverandre. USA's nasjonale sjølstende var i fare. Amerikanerne ville ha sin nasjonale handlefrihet i behold — ubeskåret.

I stedet fikk vi det amerikanske forslag om Det internasjonale valutafond, IMF. I denne institusjonen er det på forhånd avtalt beløp for hva det enkelte land skal få og gi av lån. Det er en kassekredittordning for øyeblikkelig hjelp i akutt nød for kortsiktige formål. En del (1/4) av de på forhånd avtalte kassekreditter kan i praksis trekkes automatisk. Deretter skal låntakeren vurderes av IMF's styre. Her sitter representanter fra medlemslandenes regjeringer. USA har vel 1/4 av aksjene. Dette betyr i praksis aksjemajoritet. Storbritannia har 12 prosent og Fellesmarkedslandene 17 prosent av aksjene. Aksjefordelingen ble bestemt av det gull som landene eide dengang IMF ble etablert og av den rolle som landene spilte i verdenshandelen dengang den hadde stagnert i to decennier.

Låntakeren skal altså vurderes av styret. Det ser på om og hvordan landet, i en floket verden, har greid å tjene like meget valuta som det har brukt, om priser og lønninger er stabile og fremfor alt, om det er noen restriksjoner på kjøp av valuta. For landene skal ha fri valutaomsetning, praktisere et kon-

vertibelt valutasystem og holde stabile kurser. Det er landet som låner som skal tilpasse seg den ytre verden og forsvare sine lån. Det er landet som låner som kommer i konflikt med systemets balanse, som setter konvertibiliteten i fare, som gjør brudd på prinsippet om borgernes frie adgang til å betale utlendinger. Det er landet som låner som er det problem som skal diskuteres, i forhold til IMF's statutter, som i mangt og meget er uforståelige, som er utformet etter mellomkrigstidens problemstillinger, som er forpliktet og praktisert etter amerikanske interesser. Styret er ingen samarbeidsnemnd eller kommisjon, som har fullmakt eller evner til å se verdensøkonomien som en fellesøkonomi, til å foreslå et generaloppgjør av økonomiske tiltak for å bringe medlemslandene ut av en felles floke. Styret har ingen maktmidler til å få gjenonmført en økonomisk politikk, utover det å si nei til et land som søker om lån.

IMF har ikke spilt noen betydningsfull rolle i etterkrigstiden. Det var Marshall-hjelpen og OEEC som avverget sosialt, økonomisk og politisk kaos i Europa og som innenfor en europeisk ramme fikk i gang økonomisk samarbeide og integrasjon som Keynes drømte om i et videre perspektiv. Det var Den europeiske betalingsunion som ble samarbeidsnemnda i penge- og valutaspørsmål, men bare innenfor Europa. USA hadde dengang gull nok og eksportinntekter nok for sine formål.

IMF har fortrinnsvis lånt penger til utviklingslandene, kortsiktige penger til løsning av langsiktige, strukturelle problemer. Storbritannia har nå og da lånt penger, i formen for å komme over akutte, kortsiktige betalingskriser, i realiteten fordi langsiktige, strukturelle problemer ikke er blitt løst. USA har nylig åpnet en kassekreditt på 500 mill. dollar for å løse dyptgripende økonomiske og politiske svakheter i det vestlige valutasystem. Frankrike fikk i 1957/58, etter meget hån og sarkasme, lånt penger til å gjennomføre etterkrigstidens eneste vellykkede og gjennomtenkte devaluering som ledd i et økonomisk stabiliseringsprogram.

1950-årenes verdensbilde ble helt og holdent dominert av to verdenskrigers varige virkninger, de nye stormaktkonstellasjoner og den urokkelige øst/vest konflikt. Det vestlige valutasystem ble utformet som et integrerende ledd i dette bilde.

USA hadde veldige økonomiske interesser i fremmede avsetnings- og forsyningsmarkeder. Landet følte et umåtelig militært og politisk ansvar for å verne om den vestlige verdens sikkerhet. Landet måtte ha en politikk for å ivareta sine økonomiske interesser og for å innfri sine politiske forpliktelser. Å føre en politikk betyr noe mer enn å deklamere politiske doktriner eller å tenke ut politiske idésystemer. Økonomisk politikk betyr å iverksette tiltak, som igjen forutsetter disponering av økonomiske ressurser. USA yter gaver og lån til utviklingslandene, for å vinne dem politisk, kontrollere dem økonomisk og bygge opp deres økonomi for å heve befolkningens levestandard som et langsiktig mål. Dette har kostet 3-4 milliarder dollar årlig. USA bygget ut et nettverk av militære baser rundt om i verden og ytet militær støtte på politisk og strategisk viktige steder. Dette har i hvert av de senere år kostet 3 à 3,5 milliarder dollar. Bortimot 1 milliard av dette er brukt til formål i Tyskland. USA's næringsliv har skaffet seg produksjonsutstyr, avsetningsmuligheter og sikret seg forsyningskilder i fremmede land ved å etablere bedrifter der. Slike investeringer har i hvert av de senere år kostet 2 à 3 milliarder dollar.

Tilsammen har dette vært veldige utlegg som USA ikke har greid å dekke ved løpende eksportinntekter eller ved annen valutainngang. Følgelig har USA måttet bruke 7 milliarder, dvs. 1/3, av sin gullbeholdning og øke sin kortsiktige utenlandsgjeld med 14 milliarder, dvs. til 3 ganger så meget som den var ved inngangen til 1950-årene. Langsiktige politiske og økonomiske formål er blitt finansiert med kortsiktige kreditter. Det er Kontinental-Europa som nå har de største fordringer på USA og som er blitt eiere av det gull som USA har solgt.

Storbritannia har hatt tilvarende økonomiske interesser rundt om i verden, og har hatt et liknende politisk og militært ansvar for å verne om sin egen og sine interesseområders sikkerhet. Storbritannia økte sin kortsiktige utenlandsgjeld med veldige beløp, omkring 10 milliarder dollar, som ledd i finansieringen av den annen verdenskrig. Denne kortsiktige gjelden har endret seg noe i sin sammensetning i 1950-årene, mens det totale beløp er så å si det samme. Langsiktige, livsviktige politiske formål er finansiert med kortsiktige kreditter.

Økonomer og bankfolk ser annerledes på dette — i ettertid. De finner at USA's og Storbritannias kortsiktige gjeld har en fornuftig misjon innenfor den penge- og valutapolitiske idéverden som de har tenkt ut for å forklare at vårt nåværende valutasystem er bygget opp etter rasjonelle overveielser. De rasjonaliserer inn valutagjelden som et nødvendig element i det system som kalles nøkkelvalutasystemet. To hovedvalutaer, dollar og pund, fremstilles som de «viktigste» mynter i verden, som en meget stor del av verdenshandelen gjøres opp i, som regjeringer, banker og næringsdrivende foretrekker å holde sine internasjonale fordringer i, som andre mynters verdi settes i forhold til. Økonomer og bankfolk påpeker at økingen i USA's og Storbritannias gjeld er en form for utvidet mellomfolkelig kredittgivning som har vært absolutt nødvendig for at vi i det hele tatt skulle få realisert den veldige vekst i internasjonal handel som vi har hatt i etterkrigstiden. Uten en slik øking i den internasjonale likviditet ville vi ha fått mellomkrigstidens kamp om gullbeholdninger og en deflasjonspolitikk utløst gjennom en alminnelig valutaknapphet. Økonomer og bankfolk gir på denne måten nøkkelvalutasystemet en beskrivelse som impliserer det skulle ha blitt valgt etter at landene, etter inngående drøftelser og nøkterne vurderinger, hadde forkastet alle andre tenkelige alternative valutaordninger.

«De 10»'s erklæring uttrykker overbevisning om at et valutasystem basert på faste valutakurser og fast gullpris, slik som det vi nå har er, har dokumentert sine grunnleggende verdier som vi må bygge på for fremtiden. En undertone av kritikk og bekymring for fremtiden, som kommer mer åpent

frem i vedlegget, er gjemt bort i orakeluttalelser. Det inntrykk verden har fått, er at vårt valutasystem har virket utmerket og er velegnet for fremtiden også.

Virkeligheten er annerledes. President Kennedy's økonomiske rådgiver, professor Triffin, er ikke enig i at systemet har virket utmerket, snarere tvertimot. Perspektivene synes enda mer dystre. Nøkkelvalutasystemet og økingen i den internasjonale likviditet som karakteriserer dette, er i virkeligheten dels det bokholderimessige sluttresultat av et kolonivelde og av en ulykkelig periode i Europas historie. I Norge heter dette sluttresultatet «okupasjonskonto». Dels er det et bokholderimessig resultat av en økonomisk-politisk kamp mellom maktgrupperinger og deres interesseområder og av en hjelpeaksjon mot nød. I Norge ville dette bli kalt «utviklingsskatt». Resultatet — eller systemet — er ikke villet, ønsket eller valgt. Det er kommet der.

Nå er det fortsatt utsikter til at USA vil øke sin kortsiktige gjeld til utlandet og måtte selge av sin gullbeholdning. USA kan jo ikke avstå fra å drive en utenrikspolitikk. Den kan i beste fall omlegges og gjøres mindre pengekrevende. Men det tar tid. I mellomtiden minker gullbeholdningene så meget at vi nærmer oss den minstegrense som den amerikanske pengelovgivning setter som dekningskrav for Sentralbankens seddelutstedelse og kortsiktige forpliktelser. Dette er foreldede formelle bestemmelser, men de inneholder politiske og økonomiske realiteter. Å måtte gi avkall på pengepolitiske prinsipper som er holdt i hevd lenge, vil kanskje bli misbrukt i den interne politiske maktkamp, særlig nå for tiden. Dessuten vil utlandet, ved en revisjon av pengelovgivningen være i tvil om hvilken valutapolitikk USA ville gå inn for i fremtiden, hvilken pris de ville holde for gull og hvilke begrensninger USA kunne legge på disponeringen av andre lands tilgodehavender i dollar. Følgelig vil amerikanerne være forsiktig med gullet sitt, selv om det fremdeles er en god margin å gå på.

Men da må ytterligere betalingsunderskudd dekkes av en fortsatt øking i den kortsiktige gjelden. Heller ikke denne løsning er fra amerikansk synspunkt uten ulemper. Slike kortsiktige penger kan til enhver tid kreves innløst i gull, hvis det er de utenlandske sentralbanker som eier pengene. Alle eiere av slike penger vil følge med i de avkastningsmuligheter og den verdisikkerhet som bys internasjonale fordringer i USA og i andre pengemarkeder, og vil være innstilt på å flytte sine innskudd mellom disse pengemarkeder. En stor kortsiktig utenlandsgjeld binder således den amerikanske regjerings handlefrihet i penge- og valutapolitikken og har derved virkning på andre deler av den økonomiske virksomhet. Det ville være en betryggelse for amerikanerne om de europeiske kreditorer ville være villige til å la sitt tilgodehavende fryse fast på en eller annen måte, for eks. konverteres til obligasjonsgjeld, slik som den amerikanske visefinansminister, Roosa, har funnet på. Europerne har motvillig gått med på å få Roosa-bonds for en del av sine penger. Så kan jo amerikanerne fortsette med å drive sin utenrikspolitikk, og la europerne få Roosa-bonds for det utenrikspolitikken koster.

Storbritannia er i en liknende situasjon, men britenes historie strekker seg lenger tilbake i tiden, til første og annen verdenskrig. Også den britiske regjering har vært bundet i sin penge- og valutapolitikk p.g.a. den store pundgjelden, som fordringshaverne når som helst har kunnet kreve innløst mot dollar eller annen valuta. Pundgjelden er roten til stagnasjonen i britisk økonomi og derigjennom til den relativt svake vekst i Norge i 1950-årene. Hvis britisk politikk fortsetter som hittil, vil Storbritannia i 1970 være like stor internasjonal handelsnasjon som Frankrike og i 1975 være en industrimakt på linje med Sverige.

Storbritannia kunne nok også ønske å få en bedre håndtering av sin pundgjeld og sine utenriksøkonomiske problemer, men de er ikke så oppfinnsomme som amerikanerne og kan ikke sette makt bak sine ord. Finansminister Maudling gjorde et forsøk under IMF's årsmøte i fjor på å få andre land med på en endring av det internasjonale valutasystem, slik at land som Storbritannia kunne få en automatisk tilgang av penger fra sterke kreditorland. Han trakk frem gode, gamle Keynes 20 år etter, men uten navns nevnelse. Kreditorlandene vendte det døve øret til. Maudling. hadde jo ikke noe å tilby for de penger han anmodet om.

Nå lyder det plausibelt, slik som økonomer og bankfolk hevder, at det er nødvendig å ha en ekspansjon i internasjonal kredittgivning hvis vi skal få til en vekst i internasjonal handel. Slik som det internasjonale valutasystem nå er bygget opp, vil en internasjonal kredittgivning i sin endelige form manifestere seg som en øking i de kortsiktige forpliktelser for USA og Storbritannia. Kreditorene kaller dette økte dollar- og pundreserver. Hvis en slik øking er forbundet med alvorlige betenkeligheter fra amerikansk og britisk side, hvilke alternative metoder for internasjonal kredittekspansjon kunne man så tenke seg? Det er dette spørsmål som 10-lands gruppen og IMF's stab, etter inngående drøftelser og vurderinger i løpet av mer enn ett år. ikke har besvart i sin erklæring og årsrapport. I stedet ble det foreslått å øke trekkrettighetene i IMF med 25 prosent. Dette er det samme som om den norske regjering, for å løse strukturproblemene i norsk næringsliv, skulle gi forretningsbankene en generell fullmakt til å forhøye kassekredittene til hjemmeindustrien med 50 mill. kroner.

0 er også et tall. Slik som amerikanerne og britene tolket situasjonen forut for IMF-møtet, fortonet det seg for dem riktigst å holde fast ved tingenes tilstand. Amerikanerne hadde kanskje håpet at resten av verden ville avfinne seg med at USA fortsatt skaffet seg kreditt ved å øke sin kortsiktige gjeld, kombinert med konsolideringsordninger og underhåndsavtaler om at fordringshaverne ikke skal kjøpe gull for pengene eller bruke dem mot amerikanske interesser. Britene hadde håpet å få økte kreditter i IMF supplert med bilaterale kreditter som skulle ytes betingelsesløst. Begge land ga uttrykk for at de var tynget av ansvaret for opprettholdelsen av det vestlige valutasystem som hvilte på tiltroen til, solidariteten overfor og respekten for de to nøkkelvalutaer. Forøvrig er britene av den oppfatning at

Det britiske samvelde skal gjenreises.

Landene i Fellesmarkedet er imidlertid av en annen oppfatning. I denne saken lar de Frankrike være ordfører. Den franske finansminister og hans stab av rådgivere er glimrende økonomer, dyktige debattanter og har en klar målsetting. De øvrige 5 ønsker ikke å stikke seg frem og ødelegge det gode vennskap til USA og Storbritannia, men i sine hjerter og i praktisk politiske tiltak vil de følge Frankrike.

Kontinentale økonomer i offentlig administrasjon, ved universiteter og i privat virksomhet har lenge filosofert over valutasystemets svakheter. Politikere og politiske grupper har tatt del i denne debatten. Det er uråd å referere alle synsmåter som er kommet frem i denne forbindelse. Det er imidlertid et par hovedteser som går igjen hos de fleste, spesielt franske økonomer og politikere, og som gir uttrykk for deres økonomiske og politiske grunnsyn:

(i) Innenfor nasjonale pengesystemer er kredittekspansjonen underlagt visse lovbestemmelser og reguleringer som gjør det mulig å føre en politikk for å realisere visse realøkonomiske målsettinger. Den kredittekspansjon som skjer ved at nøkkelvalutaland akkumulerer en kortsiktig gjeld, er ikke regulert ved tilsvarende nasjonale eller internasjonale lovbestemmelser eller reguleringer. Denne kredittekspansjon ligger i det vesentlige utenom myndighetenes handlingsområde. Den er et mer eller mindre ufrivillig resultat av USA's og Storbritannias betalingsutvikling overfor den øvrige verden. Den er ikke fastlagt eller regulert for å nå visse felles realøkonomiske mål. Siden landene stadig avvikler direkte valutareguleringer av kreditter som ytes mellom innlending og utlending, og avvikler andre former for restriksjoner på kapitaltransaksjoner med utlandet, vil den internasjonale kredittekspansjon gjennom nøkkelvalutasystemet få økende betydning for landenes penge- og valutapolitikk, samtidig som regjeringene mangler et handlingsapparat og virkemidler til å regulere denne kredittgivning.

(ii) Nøkkelvalutasystemet har satt USA og Storbritannia i stand til automatisk å oppnå den valutariske og realøkonomiske dekning av det som visse deler av deres utenrikspolitikk og økonomiske politikk har kostet. Ære være dem for den innsats som de i denne forbindelse har gjort for å bevare fred og frihet og for å hjelpe mennesker ut av nød. Men for europeerne fortoner det seg rimelig at de heretter må få lov til å ha et ord med i laget hvis USA og Storbritannia fortsatt skal drive sin politikk på basis av lånte penger. Det er ikke rimelig å kreve av europeerne at de frivillig og uten innsigelser skal la seg bli utsatt for amerikansk og britisk utenriks- og økonomisk politikk i Europa som i andre deler av verden, når det hersker den største grad av uenighet om denne politikkens mål og midler og når europeerne skal være med på å finansiere en vesentlig del av politikkens kostende gjennom sin kredittgivning til de to nøkkelvalutaland. Europeerne krever stemmerett i verdenspolitikken og er ikke tilfreds med å innordne seg under en mamma- og pappa-valuta.

Den franske finansminister hadde under IMF's årsmøte ingen grunn til å innpakke disse spørsmål i tvetydigheter eller i det symbolspråk som ellers føres i internasjonale organer. Hans tale var åpen, presis, logisk og hadde saklig tyngde til å være en erklæring av politisk art. Hos europeerne har denne problemstilling blitt modnet gjennom lang tids overveielser og meningsbrytning. De er nå kommet til veis ende hvor de er nødt til å tone flagg, hvor de må treffe et valg. De er i ferd med å bygge opp sitt eget samfunn, og det er nå engang slik at utenriksøkonomien, penge- og valutapolitikken og utenrikspolitikken er en del av dette samfunns virksomhet. Og det system som de på dette område akter å etablere, har ikke vært tvetydig når det gjelder de vesentlige ting.

Det er Roma-traktatens fundamentale prinsipp at alle borgere av dette fellessamfunn skal ha like rettigheter og like plikter innad og at de skal stå solidarisk og ha en felles politikk utad. Det er gitt bestemmelser om at de politiske myndigheter og deres administrative organer skal samarbeide om en felles valuta- og handelspolitikk. Jean Monnet opplyste amerikanerne i januar 1961 at europeerne aktet å etablere en felles mynt og at en europeisk pengeunion ville være utgangspunktet for løsningen av internasjonale valutaspørsmål. Hans Aksjonskomité for Europas Forente Stater ga et opplegg til en slik europeisk pengeunion i juli 1961. Fellesskapets finansministre drøftet forslaget samme måned. I oktober 1961 laget professor Triffin et uformelt utkast til bestemmelser for en slik pengeunion. Ovenstående forslag ble ført videre av Europa-parlamentets penge- og finanskomité i april 1962. Kommisjonen fremla et gjennomføringsprogram for Fellesskapets politikk på dette felt i oktober 1962. Atlanterhavsinstituttet, som ga «Et program for et Atlantisk Økonomisk Partnerskap» våren 1963, sikter mot en europeisk pengeunion og en europeisk mynt som en tredje nøkkelvaluta. Fellesskapet opprettet i mai 1964 en sarbeidsnemnd av sentralbanksjefene for å koordinere penge- og valutapolitikken og fattet vedtak om at de skulle komme frem til en fellespolitikk for så vidt gjelder internasjonale pengespørsmål.

Den franske finansminister fremførte således ingen nye tanker under årsmøtet i Tokyo. Tankene har vært til stede i flere år. De er nå modnet, avklaret og akseptert.

Det som derfor gjorde motsetningene mellom anglo-saxerne og europeerne så skarpe under Tokyomøtet, var en ubehagelig erkjennelse hos de første. Det er erkjennelsen av at europeerne ikke bare legger planer for, setter opp prinsipper for, treffer vedtak om og bygger opp et administrativt apparat for et felles økonomisk samfunn på Kontinentet, men at de faktisk vil *gjennomføre* dette! De vil faktisk etablere en pengeunion, få en felles valutakasse, en felles reserveenhet, en felles pengepoli-

Forts. side 19.

MINISTERIAL STATEMENT

1. The Ministers and Governors of the ten countries*) participating in the General Arrangements to Borrow have, over the past year, examined, with a long-range perspective, the wider implications of the obligations which they have accepted for helping to assure the stability and adequacy of the international payments system. They have reviewed the functioning of the international monetary system and its probable future needs for liquidity. The necessary studies were entrusted to a Group of Deputies, to be carried out in cooperation with the International Monetary Fund and with the participation of representatives of the staffs of the International Monetary Fund, the Organization for Economic Cooperation and Development, and the Bank for International Settlements, as well as of an observer of the Swiss National Bank. The conclusions and decisions of the Ministers and Governors were greatly assisted by these studies, the results of which are described in the accompanying Annex.

2. In reviewing the functioning of the international monetary system, the Ministers and Governors reaffirmed their conviction that a structure based, as the present is, on fixed exchange rates and the established price of gold, has proved its value as a foundation on which to build for the future. They further argeed that increasingly close cooperation among monetary authorities was an essential element supporting the system. As concerns liquidity, the Ministers and Governors are agreed that, for the international monetary system as a whole, supplies of gold and reserve currencies are fully adequate for the present and are likely to be for the immediate future. These reserves are supplemented by a broad range of credit facilities. The continuing growth of world trade and payments is likely to entail a need for larger international liquidity. This need may be met by an expansion of credit facilities and, in the longer run, may possibly call for some new form of reserve asset.

3. The smooth functioning of the international monetary system depends on the avoidance of major and persistent international imbalances and on the effective use of appropriate policies by national governments to correct them when they occur. The Ministers and Governors have therefore decided to initiate a thorough study of the measures and instruments best suited for achieving this purpose compatibly with the pursuit of essential internal objectives. In view of the experience it has already acquired in this field, Working Party 3 of the O.E.C.D. is being invited to take charge of this study.

4. A significant development in the evolution and strengthening of the system has been the emergence of a wide range of bilateral and multilateral credit facilities, notably to cope with speculative movements and sudden pressures. There has at the same time been increasing recognition of the fact that the way in which balance of payments deficits and surpluses are financed has implications for countries other than those directly concerned. The Ministers and Governors have consequently agreed on the usefulness of participating, through the international institutions which are already concerned with these problems, in a "multilateral surveillance" of the ways and means of financing balance of payments disequilibria. To this end, they have approved arrangements which will give the monetary authorities of countries participating in them a more comprehensive and up-to-date view of major trends and will afford them a better basis for strengthening their policy cooperation in the international monetary sphere. This should help them to avoid excesses or shortages in the means of financing surpluses or deficits in the balanse of payments, as well as to discuss measures appropriate for each country in accordance with the general economic outlook. The Ministers and Governors of the Group will meet from time to time to survey current developments in this field.

5. Looking further into the future, since there is a possibility that the supply of gold and foreign exchange reserves may prove to be inadequate for the over-all reserve needs of the world economy, the Ministers and Governors, without prejudging any aspect of this question, have approved the arrangements made by their Deputies for a study group to examine various proposals regarding the creation of reserve assets either through the I.M.F. or otherwise.

6. Finally, the Ministers and Governors have exchanged views on the adequacy of international credit arrangements. The International Monetary Fund, with large resources of credit and a code of obligations, occupies a central position. In order to further the Fund's capabilities and while recognizing that the responsibility for decisions concerning the provision of additional resources rests with the competent authorities of the I.M.F., itself, the Ministers and Governors, for their part, are agreed that they will, in the forthcoming quinquennial review of Fund quotas during 1965, support a moderate general increase in member quotas. At the same time, they will support relative adjustmets of those individual quotas which are clearly out of line. In addition, the Deputies are instructed to study the questions related to the renewal of the General Arrangements to Borrow and to make recommendations to the Ministers and Governors before September, 1965.

7. The Ministers and Governors believe that the review of the international monetary system conducted during the past year has helped to clarify the fundamental considerations which underlie the various national points of view and has brought a fuller recognition of common interests. They believe that

*) Belgia, Canada, Frankrike, Forbundsrepublikken Tyskland, Italia, Japan, Nederland, Storbritannia, Sverige, USA.

VERDENSBANKEN OG UTVIKLINGSHJELPEN

AV CAND. OECON. JOHAN FRØLAND

Verdensbanken (International Bank for Reconstruction and Development) har nå utestående lån på 5 milliarder dollar og har siden 1946 gitt tilsagn om i alt 7.9 milliarder dollar. I de første årene var europeiske land betydelige låntakere, mens utviklingslandene har fått det aller meste etter 1950. Banken skaffer det vesentlige av sine midler ved selv å låne på markedene i New York og i Vest-Europa; gjelden er garantert av medlemsstatene med USA som største garantist.

Det øverst administrative organ er «Board of Governors» der medlemslandenes regjeringer er representert. Et lands stemmetall er bestemt av dets kapitalinnskudd, og USA har alene ca. 1/4 av stemmene. Storparten av myndigheten er delegert til «The Executive Directors». Disse er bosatt i Washington. Den internasjonale stab — som ikke er ansvarlig overfor sine hjemland — er ledet av en president og to visepresidenter. I praksis er presidentens stilling meget sterk, idet en trusel fra hans side om å trekke seg ville medføre frykt for bankens egen kredittverdighet.

Kapitaltilskuddene til utviklingslandene kommer fra flere kilder, og mye av hjelpen gis på bilateral basis. USA er uten sammenligning den største bidragsyter med ca. 5 milliarder dollar i lån og gaver i 1963 av en total på 8 milliarder dollar netto utbetalt. Verdensbankens netto utbetalinger var ca. 290 mill. dollar og nye lånetilsagn 810 mill. dollar i finansåret fram til 30. juni 1964. IDA (International Development Association) utbetalte i samme finansår 125 mill. dollar, og denne organisasjons lånetilsagn utgjorde 228 mill. dollar.

Ved siden av direkte utlån gir banken teknisk hjelp til utviklingsland. Kurs for statstjenestemenn er en del av denne virksomhet, som også omfatter økonomiske rapporter skrevet etter initaitiv av landet selv, men betalt av banken. I de senere år har banken i stigende grad stilt rådgivere til disposisjon for utviklingsland. Ved å ta på seg dette går banken ut over sin oppgave som långiver og gir råd om allokeringen av de totale ressurser i et land også uten at det er knyttet til lån fra banken. På dette område er banken i sterk konkurranse med en rekke internasjonale organisasjoner i tillegg til universiteter og stiftelser, som f. eks. Ford Foundation.

Både fordi det er fastslått i bankens statutter og fordi bankens ledelse må ha bankens egen kredittverdighet i de internasjonale lånemarkeder for øyet, er den opptatt av å unngå lån til usikre betalere. Banken gir bare lån mot statsgaranti. Men det er mindre klart hva en i banken legger vekt på når et lands «kredittverdighet» skal vurderes. I prinsippet er det en vurdering av hvor vidt det kan regnes som sannsynlig at låntakerlandet vil være i stand og villig til å tilbakebetale lånet. Villigheten vil i alle tilfelle måtte baseres på en subjektiv vurdering av den sittende regjering og av den politiske situasjon fremover, og av hvilke konsekvenser en misligholdelse ville få for landet selv. Evnen vil avhenge av om valutainngangen er tilstrekkelig stor til å dekke valutautgangen. Landet får valuta dels ved eksport, dels ved kapital eller gaver fra utlandet; valuta bruker det til å betale for import og til å betale gjeld. Vurderingen av kredittverdigheten må derfor i prinsippet bygge på et fullstendig overslag over valutatilgang og -utgang inntil lånet er tilbakebetalt. I praksis blir det i banken lagt vekt på eksportinntekter og gjeldstjeneste i noen få år fremover.

Etter hvert som låntakerlandenes gjeldsbyrde har økt, er også bankens grense for en «akseptabel» gjeldsbyrde i forhold til eksporten blitt skjøvet oppover. India, som snart må regne med å bruke over 1/3 av sine eksportinntekter til gjeldstjeneste, får fortsatt lån fra banken. I Jugoslavia og Israel samt noen land i Syd-Amerika utgjør renter og avdrag på offentlige lån mer enn 15 prosent av eksportinntektene. For få år siden ble 5 prosent av eksporten sett på som en høy gjeldstjeneste. Det er et klart problem for banken at viktige låntakerland kommer i den situasjon at bare dersom de får meget langsiktige lån til lav rente, kan de unngå at gjeldstjenesten tar en vesentlig del av eksportinntektene og derved gjør det nødvendig stadig å ta opp nye lån for å finansiere renter og avdrag på gammel gjeld. I tillegg til problemet med den økende gjeldsbyrde i enkelte tradisjonelle låntakerland står en overfor det forhold at flere nye afrikanske medlemsland er små og ikke har nådd et nivå som gir dem noe grunnlag for å sette i gang prosjekter som banken kan finansiere.

IDA ble opprettet for å avhjelpe behovet for langsiktige kreditter til lav rente. Lånene fra IDA er avdragsfrie de første 10 år og avdras deretter med 1 prosent hvert år i 10 år. I de siste 30 år betales 3 prosent pr. år. Det betales også en avgift på ¾ prosent. p.a. av utestende beløp. IDA administreres som en del av banken. Staben er felles, og IDA belastes skjønnsmessig for sin del av administrasjonsutgiftene.

IDA har siden opprettelsen i 1960 og fram til 30. juni 1964 gitt kreditter for i alt 775 mill. dollar og er nå sikret midler for et liknende beløp over de kommende tre år, etter at den amerikanske kongressen først nektet å godkjenne det amerikanske bidraget.

For banken selv har forholdet alltid vært at et land som tilfredsstilte visse minimumskrav og som

---

the spirit and practice of cooperation that have now been achieved warrant confidence that fully adequate, but not excessive, resources will be made available to meet the liquidity requirements of the world as a whole. This readiness of their countries to work together in meeting unexpected developments or longer range requirements will strengthen the capacity of the international monetary system to support and sustain the objectives of growth, employment, and price stability that are shared among all people.

hadde brukbare prosjekter, kunne få lån, fordi det aldri var knapphet på midler. For IDA derimot er det spørsmål om å fordele en relativt begrenset tilgang, og det er derfor i prinsippet nødvendig å sammenligne potensielle låntakere.

En systematisk sammenligning er vanskelig både av teoretiske og statistiske årsaker. Men den største hindringen er at landene selv vil ha vanskelig for å akseptere resultatet, og at de lett blir sterkt irritert når de føler seg kritisert.

Det har heller ikke vært helt klart hvilke kriterier som burde være avgjørende for hvorvidt et land skulle anses som IDA-verdig. Tre punkter har vært trukket fram: 1) at landet skulle være fattig, 2) at det selv skulle gjøre en innsats, og 3) at det skulle ha liten gjenstående kredittverdighet for lån på konvensjonelle vilkår. Det er også alminnelig antatt at beslutninger om å yte kreditter skal avgjøres på grunnlag av en vurdering av landet og ikke ved å se på arten av det prosjekt som skal finansieres.

Medlemslandene i IDA er som kjent delt opp i to grupper, I og II. Bare gruppe II(som omfatter de fattige land, kan få kreditter. Costa Rica har fått IDA-midler. Av landene i gruppe II er det bare Argentina, Island, Irland og Israel som har et nasjonalprodukt pr. hode høyere enn Costa Ricas ca. $ 300 p.a.

Det finnes ikke noe tilsvarende grovt mål for de to andre kriterier, og det er derfor uråd å si hvorvidt de har virket inn på fordelingen av kredittene.

I tillegg til Verdensbanken og IDA omfatter den såkalte «Verdensbank-gruppen» også International Finance Corporation (IFC). Dette er en organisasjon med sin egen stab som gir lån uten statsgaranti, og som kan skyte inn egenkapital i bedrifter. Den er forsvinnende liten sammenlignet med banken og IDA. Det er imidlertid nå åpnet adgang for banken å låne til IFC, som så igjen kan låne ut midlene uten statsgaranti.

Det er alminnelig akseptert at problemet med den økende gjeldsbyrde ikke ville bli borte selv om det hadde vært mulig å øke sterkt tilgangen på billig kapital. Det er også nødvendig at resultatene blir bedre i mottakerlandene. I denne forbindelse pekes det både på utilfredsstillende bruk av ressursene i u-landene selv og på at de industrialiserte land som den sterkere part på verdensmarkedet trykker prisene på produktene fra u-landene og åpent diskriminerer mot dem ved særbehandling av varer fra såkalte «lavkostnads-land».

Fra ledelsen i Verdensbanken er det gitt uttrykk for at det ikke lenger er tilstrekkelig for den å konsentrere seg om å gi lån til prosjekter som i seg selv gir en høy forrentning av kapitalinnsatsen, men at en må sikte på å fremme investeringer som direkte eller indirekte bidrar til veksten i låntakerlandet som helhet. I løpet av de siste 2—3 år har gruppen begynt å finansiere prosjekter i undervisningssektoren. Det er også et ønske fra bankens side å finansiere flere jordbruks- og industriprosjekter for å komme bort fra den sterke konsentrasjonen om lån til kraftutbygging og veier, havner, jernbaner etc. Men prosjekter i jordbruk er kompliserte, og banken har ikke hatt bare gode erfaringer. F. eks. finansierte den i 1950-årene et irrigasjonsanlegg i Peru, der det ennå ikke er kommet nybrottsfolk.

Som nevnt har banken i stigende grad tatt på seg å gi råd om hva medlemsland bør gjøre for å få større økonomisk vekst. Slik assistanse gis ofte ved at banken skaffer rådgivere for vedkommende land, enten ved å sende personell fra bankens egen stab eller ved å tilsette folk for bestemte oppdrag. Banken får derved muligens større innflytelse på disponeringen av ressursene i landene enn den får bare ved å velge prosjekter for finansiering ved egne lån. Men det er klart at banken selv fremdeles ikke vet hvordan utviklingslandene skal komme seg opp av fattigdommen. Det er vel et faktum at det heller ikke er noen andre som vet det.

Det er imidlertid åpenbart at problemene er vidt forskjellige i forskjellige land. I Sydøst-Asia gjør befolkningstettheten og befolkningsveksten økonomisk framgang til et spørsmål om hvordan knappe ressurser best kan brukes av mange mennesker. India er et sentralt land i enhver diskusjon om utenlandshjelp. Der gjøres det et forsøk på å skape økonomisk vekst i et tilbakeliggende land med demokraisk styreform. (Landet er så tilbakeliggende at det må fordoble sin nasjonalinntekt pr. innbygger for å komme opp på Egypts nåværende nivå). I de senere år har landet hatt en årlig produksjonsvekst på ca. 3.5 prosent p.a. eller ca. 1.5 p.a. pr. innbygger. Samtidig har investeringsraten (brutto) vært 16—19 prosent og kapitalimporten knapt 1 milliard dollar pr. år. Forutsetter en at landet skal opp på ca. 5 prosent årlig vekst i nasjonalproduktet med samme forhold som før mellom vekst og investeringer, og at en stor del av kapitalimporten blir i form av lån, vil i løpet av få år utgiftene til renter og avdrag på utenlandsgjeld overstige totale eksportinntekter, selv om en forutsetter en rimelig vekst i eksporten (f. eks. 4—5 prosent p.a.).

I Afrika er det stort sett god plass, men det tekniske kunnskapsnivå er lavt og den organisatoriske trening liten. I Tropisk Afrika ser en tradisjonelt på jord omtrent som vi ser på sjø. Ingen eier den, men stammen i området har bruksretten, og medlemmene får tildelt jord som dyrkes etter et rotasjonsprinsipp, slik at den ligger brakk i lang tid mellom hver gang den brukes. Blir rotasjonstiden for kort (under ca. 20 år er nevnt, men det varierer fra sted til sted), blir jorda utpint. Avlingene synker, og, enda verre, skogen blir borte, og vind- og vannerosjon ødelegger. Mangelen på eiendomsrett gjør interessen for jordforbedring liten, da brukeren ikke kan være sikker på å få beholde den jorda han har. Ernæringsforholdene i Afrika er nå stort sett gode, sammenlignet med Asia. Men i deler av Afrika kan jordbruket stå i fare for å gå tilbake i stedet for fremover.

I Latin-Amerika er de sosiale forhold en hemsko for utviklingen. Veksten i denne verdensdel har ikke vært slik mange hadde håpet, og som naturressursene der synes å gjøre mulig. Det er vel mange som etter hvert har kommet til å mene at drastiske politiske omveltninger må til før økonomisk framgang kan komme i stand i Latin-Amerika.

I Latin-Amerika er det kanskje i enda større grad enn i andre utviklingsområder lagt vekt på økt selvforsyning. Tankegangen er at det er begrensede

Forts. side 12.

Av TORE LINDHOLT

De viktigste problemer innen NORSK FISKERINÆRING[1]

Innledning.

Den norske fiskerinæring tilhører primærnæringene, dvs. den er en såkalt ekstraktiv næring, og høster sitt utbytte av «havets grøde». Bl. a. som følge av at den er en primærnæring har den på mange måter de samme problemer som våre andre primærnæringer, og som er typiske for denne gruppe av næringer. Men på den annen side har fiskerinæringen en rekke problemer som er særegne for denne næring.

For å kunne gi en fullgod fremstilling av denne nærings problemer i dag, er det nødvendig å gi en kort redegjørelse for utviklingen innen næringen de siste årtier og en oversikt over strukturen i næringen i dag. Dette skyldes at mange av problemene er uløselig knyttet til næringens struktur, både når det gjelder produksjonen og markedsføringen av produktene.

Det vil deretter bli søkt å gjøre nærmere rede for problemene næringen står overfor i dag, og samtidig også få pekt på enkelte tiltak som er satt i verk for å redusere problemenes omfang og virkninger.

Utviklingen av fiskerinæringen.

Den norske fiskerinæring er og har alltid vært preget av kystfisket. Dette skyldes at til våre kyster søker fisken inn for å gyte eller finne næring (sild og torsk). Dessuten er det langs kysten en rekke stedegne fiskearter og fiskebestander. Dette har muliggjort en forholdsvis stor bosetting i kystdistriktene.

Fisket har vært drevet med små båter og primitive redskaper, slik at fiskerbefolkningen har vært nødt til å bosette seg nær fiskeplassene.

Våre rikeste fiskerier var i tidligere tider Lofotfisket (etter torsk) og vintersildfisket på Vestlandet.

Fisket innenfor territorialgrensen har lenge vært forbeholdt landets egne fiskere, og en fikk allerede i 1906 fastsatt ved lov at fisket innenfor fiskerigrensen skulle være forbeholdt nordmenn (allerede i 1897 for Finnmark).

Det har lenge vært en utpreget motvilje mot trålfiske fra fiskernes side. Allerede i 1908 fikk en ved lov forbud mot trålfiske innenfor fiskerigrensen, og ved lov om trålfiske i 1936 ble dette forbud utvidet til å gjelde norsk trålfiske utenfor fiskerigrensen. Den første tråler fikk en forøvrig omkring 1930. I 1939 ble det lempet litt på reglene og gitt dispensasjon for 11 trålere.

Den någjeldende trålerlov fastholder hovedprinsippet om forbud mot trålfisket innenfor fiskerigrensen. For trålere større enn 300 br.t. kan det etter loven gis adgang for et begrenset antall fartøyer til å drive trålfiske utenfor fiskerigrensen. For trålere under 300 br.t. må det også innhentes dispensasjon, men denne bestemmelse er av mer formell karakter.

Motstanden mot trålfiske fra fiskernes side skyldes først og fremst at man har vært redd for en industralisering av fisket med de konsekvenser det kunne få for den sosiale struktur i fiskerinæringen, samtidig som en alminnelig adgang til fiske med trål innenfor fiskerigrensen ville kunne være en hindring for de som drev fisket med andre redskaper, ved det at trålerne kunne ødelegge redskapene.

Også forøvrig har fisket vært en sterkt regulert næring med fiskeoppsyn under de viktigste fiskerier, og med plikt til registrering og merking av fartøyer, samtidig som fisket av de forskjellige fiskearter har vært begrenset til bestemte perioder av året.

Mellomkrigstiden ble en vanskelig periode for den norske fiskerinæring og de norske fiskere. Utbyttet (i tonn) av fiskeriene steg sterkt mot slutten av 1920-årene og markedet for fisk og fiskeprodukter var preget av overskuddsproduksjon og avsetningsvanskeligheter. Dette medførte lave priser og vanskelige inntektsforhold for fiskerne. Samtidig fikk man p.g.a. den vanskelige økonomiske situasjon i næringslivet ellers en økning i den aktive fiskerbefolkning, dvs. en overgang fra de sekundære og tertiære næringer til fiskerinæringen og primærnæringene ellers.

Behovet for tiltak for å avhjelpe avsetnings- og inntektsproblemene var store, og man fikk den ordning som man fremdeles har, nemlig organisert førstehåndsomsetning av fisk.

Allerede ved prov. anordn. i 1929 fikk de to store sildesalgslagene man den gang hadde (Storsildlaget og Stor- og Vårsildlaget) enerett på førstehåndsomsetningen av sild. (I dag (fra 1947 av) er lovhjemmelen råfiskloven).

I 1938 ble denne ordning utvidet til å gjelde de aller fleste fiskearter, og hjemmelen ble lov om omsetning av råfisk som man fikk i dette året. Någjeldende lov er av 14. des. 1951.

På samme måte har eksporten av fisk blitt regulert. Utførselen kan bare skje, hvis fisken i første hånd er omsatt gjennom godkjent fiskerorganisasjon. Någjeldende lover av 30. juni 1955.

Det har også vært oppfatningen blant fiskerne og fiskernes organisasjoner at fiskerne selv skulle ha eiendomsretten til fiskefartøyene. Dette er også blitt lovhjemlet (lov av 29. juni 1956) som sier at eiendomsretten til fiskefartøyer kan erverves, i hovedregelen, bare av aktive fiskere. Bakgrunnen for dette synspunkt er at man ville opprettholde den sosiale struktur i fiskerinæringen med selvstendige fiskere, som selv eide sine fartøyer.

---

[1]) Eksamensbesvarelse i næringsøkonomi til 1. avdeling Økonomisk embetseksamen høsten 1963, karakter 2.15.

Strukturen i fiskerinæringen i dag.

a) *Fiskeriene:*

De ubetinget viktigste fiskeriene har vært vintersildfisket og skreifisket i Lofoten. Det siste tiår har imidlertid skapt en stor og brå forandring i fiskerienes relative og absolutte betydning.

Årene fra ca. 1948 til 1956 var preget av et stigende og rikt vintersildfiske, men fra 1957 av har dette fisket vært jevnt og raskt avtagende. Fra en topp i 1956 på1,18 mill. tonn er det blitt redusert til ca. 70—80 tusen tonn i de siste år, m.a.o. en reduksjon til knapt en tiendepart.

P.g.a. den sterke overbeskatning av torsk i Barentshavet så er skreibestanden blitt sterkt redusert og dette har medført en sterk nedgang også i det andre av våre to tidligere største fiskerier. Det beste uttrykk for dette får en i den kjensgjerning at deltagelsen i Lofotfisket er blitt redusert til under halvparten av hva den var for ti år siden.

På den andre siden har en i de siste år fått en økning i utbytte fra enkelte andre fiskerier. Det gjelder spesielt loddefisket i Finnmark, men det har også vært en økning i vårtorskefisket i Finnmark, i fisket etter sild ved Island, og i feitsildfisket.

Når det gjelder fisket i fjerne farvann så har Norge bare i begrenset utstrekning vært med på den ekspansjon som har funnet sted på dette området i Europa.

b) *Fiskerne:*

Det har i hele etterkrigstiden funnet sted en jevn nedgang i antallet av fiskere.

Som i de andre primærnæringene så er også i fisket yrkeskombinasjonene et typisk strukturtrekk. Kombinasjonen fiske/jordbruk-skogbruk er den som hyppigst gjør seg gjeldende.

Det har imidlertid i de siste årene vært en tydelig tendens til større spesialisering blant fiskerne, og yrkeskombinasjonene avtar absolutt og relativt, men spiller fremdeles en stor rolle.

Det var i 1960 ca. 60 000 fiskere, hvorav ca. 21 000 var eneyrkefiskere, ca. 24 000 hovedyrkefiskere og ca. 15 000 biyrkefiskere.

Et annet viktig strukturtrekk er at gjennomsnittsalderen for de aktive fiskere er stadig økende. Den relative andel av fiskere under 35 år har vært stadig synkende i etterkrigstiden, og skyldes at det er først og fremst i disse aldersklasser at nedgangen blant de aktive fiskere finner sted. Også i fiskerinæringen kan en altså tale om at «forgubningsprosessen» fortsetter.

c) *Fiskefartøyene.*

Også fiskerinæringen er karakterisert av de små enheter. Av de vel 36 000 hovedfarkoster en hadde i 1960 var vel 70 prosent av antallet under 30 fot, — over 140 fot hadde en bare 39 fartøyer.

De fleste av de store trålerne er hjemmehørende i Møre og Romsdal, mens en relativt stor del av de små fartøyene er hjemmehørende i de tre nordligste fylker. Ca. 2/3 av hovedfarkostene utgjøres av åpne båter.

Det er skjedd en økning av antall fiskefartøyer i løpet av 1950-årene, og økningen av fartøyene har vært sterkest for de minste størrelsesgruppenes vedkommende. Det har også skjedd en økning av antallet av fartøyer i de største størrelsesgruppene. Derimot har det vært nedgang i antall fartøyer i de «mellomste» gruppene, nemlig gruppen 30—70 fot.

Årsaken til økningen i de minste gruppene (sjarkene) må søkes i det at disse båtene ligger innenfor de muligheter den økonomiske stilling til fiskerne fastlegger. Nedgangen i fartøyene i gruppen 30—70 fot skyldes at disse fartøyene er for kostbare til at det er mulig for fiskerne å anskaffe slike fartøyer i særlig grad. Økningen i de helt store båttypene (over 120 fot) skyldes den dispensasjon som er gitt enkelte selskaper eller samvirkeforetak av fiskere til å anskaffe disse fartøyene (trålere).

Et annet viktig punkt her er at gjennomsnittsalderen for fiskefartøyene er meget høy, nemlig ca. 25 år for fartøyer av tre og bortimot 30 år for fartøyer av stål. Mange av de eldre båtene er imidlertid modernisert, slik at fiskefartøyenes standard er bedre enn selve aldersfordelingen skulle tilsi.

Problemene innen den norske fiskerinæring i dag. Vurdering av problemene.

Allerede gjennom den redegjørelse for utviklingen av og strukturen i fiskerinæringen skulle implisitt fremgå hva en del av problemene i næringen består i, — hva årsakene til problemene bunner i, — og hvor tiltakene for å løse problemene må settes inn.

Rent generelt kan en si at hovedproblemene i fisket først og fremst er lav inntekt og mangel på fisk til fisketilvirkningsanleggene p.g.a. et sviktende råstoffgrunnlag.

Fiske er en sterkt risikobetont næring, og for den norske fiskerinæring blir den enda sterkere risikobetont enn vanlig, fordi våre fiskerier i så utpreget grad er et sesongbetont kystfiske. En svikt i innsiget av fisk vil da få store konsekvenser for lønnsomheten innen næringen. De store feilslåtte sildefiskeriene i de siste år har i høy grad vist hvor avhengig lønnsomheten i fisket er av at fiskeinnsiget kommer til «rett tid» og i de mengder som er nødvendig for å sikre en stor nok fangst til at fiskerne oppnår en rimelig fortjeneste.

Fisket er i seg selv et slitsomt og hardt yrke, og skulle derfor sikre deltagerne en inntekt som er større enn f. eks. gjennomsnittsinntekten for vanlige industriarbeidere.

Den realiserte inntekten i fisket har imidlertid i alle år i gjennomsnittet ligget vesentlig under inntekten i de sekundære næringer, og også under gjennomsnittsinntekten i jordbruk.

En kan i dag si at det var en svakhet ved de næringspolitiske tiltak i 1930-årene at de i så høy grad var basert utelukkende på regulering av omsetningen og fastsetting av fiskeprisene, og i så liten grad tok sikte på å fremme en strukturrasjonalisering innen næringen. På bakgrunn av den økonomiske situasjonen, med stor arbeidsløshet i næringslivet, ville en strukturrasjonaliserings politikk imidlertid også vært vanskelig gjennomførbar.

Den store konsentrasjon om de små fartøystørrelsen har imidlertid ført til at en har fått en næringsstruktur som er preget av stor innsats av arbeidskraft, og derfor relativt lav produktivitet, samtidig

som en har fått fartøytyper som har vært for små til å kunne ta del i fisket på fjerne farvann. Fiskerne har derfor i en altfor stor grad blitt avhengig av et sesongbetont kystfiske.

Den relativt lave produktivitet har på sin side bidratt til å holde inntektsnivået nede.

En av årsakene til den urasjonelle fartøystruktur må søkes i de lovene som har forbeholdt eiendomsretten av fartøyene til fiskerne. Store fartøyer er kapitalkrevende og loven om eiendomsrett til fiskefartøyer har da bidratt til å holde de kapitalrike «krefter» borte fra fiskerinæringen.

En annen viktig årsak til fartøystrukturen er trålerlovgivningen. Det synes rimelig at en, på bakgrunn av avsetningssituasjonen før annen verdenskrig, ville unngå en ytterligere aksentuering av de økonomiske problemer innen fiskerinæringen ved å forby trålfiske og derved hindre en ytterligere økning av fiskeoverskuddet.

På bakgrunn av at problemet i så å si hele etterkrigstiden har vært mangel på råstoff for fisketilvirkningsidustrien, kan det synes urimelig å opprettholde et generelt forbud mot fiske med trål utenfor fiskerigrensen.

En av årsakene hertil må søkes i ønsket om å opprettholde en sosial struktur av selvstendige fiskere som selv eier sine fartøyer, og samtidig å hindre en for rask rasjonalisering av fiskerinæringen.

På den annen side så synes de erfaringene som er gjort med trålfiske å tyde på en vesentlig større lønnsomhet og inntekt pr. årsverk enn for de mindre fartøyene.

Et annet problem i fiskerinæringen er finansieringsforholdene. Større fiskefartøyer krever moderne og dyre redskaper for at en skal få en effektiv drift.

Det melder seg da et behov for kreditt ved anskaffelse av disse fartøyene.

En fikk i 1919 Statens Fiskarbank som skulle yte lån til anskaffelse av fiskefartøyer til fiskerne, og Fiskarbanken baserer nå sin virksomhet på lov av 23. april 1948. Foruten å gi lån til anskaffelse av fiskefartøyer, yter banken også lån til opphalingsslipper, driftslån til fiskeredskap og annen utrustning og driftskreditt til fiskesamvirkelag som har til formål å tilvirke og eksportere m. v. fisk fra medlemmene. Dette kredittinstitutt bidrar dermed til å få bygd ut fiskerflåten mer rasjonelt, samtidig som kreditten gjør det mulig for de aktive fiskere selv å anskaffe seg fartøyer og man bidrar på denne måte til å opprettholde den sosiale struktur i næringen.

Den norske sildoljeindustri ble sterkt utbygd i årene etter den annen verdenskrig og de første årene av 1950-årene, for å ta imot de store fangster av vintersild som en hadde i denne perioden. Etter at oppfanget kvantum i vintersildfisket har gått sterkt tilbake siden 1956 har resultatet blitt en stor overkapasitet i sildoljeindustrien. Selv i de beste år hadde en forøvrig betydelig unyttet kapasitet.

Problemene innen denne gren av næringen er blitt ytterligere forsterket ved den økte konkurranse fra produsenter i Sør-Amerika, og dette har da medført at prisene har vært og må ventes å bli lave i de siste år og de nærmeste årene fremover.

Konkurransen og prisnivået på verdensmarkedet har forøvrig en meget stor betydning for Norge, hvor nesten all fangst (ca. 80 prosent) blir eksportert i en mer eller mindre foredlet grad.

Markedene for klippfisk og tørrfisk har også utviklet seg ugunstig, dels på grunn av at importlandene selv har tatt opp egen produksjon (Spania, Portugal), og dels på grunn av handelspolitiske vansker (Brasil).

I denne anledning bør også nevnes at de nye markedsdannelser i Europa må ventes å medføre endrede vilkår for eksporten av fiskeprodukter. En må f. eks. regne med at dannelsen av en felles tollmur i EEC vil virke til å stenge norske fiskeprodukter ut fra det store marked dette område utgjør. På den annen side må imidlertid dannelsen av EFTA kunne muliggjøre en eksportøkning til dette området.

Våre største problemer vil imidlertid være en økning av inntekten for fiskerne og råstoffgrunnlaget for fiskeforedlingsindustrien.

Det at fiskerinæringen er så sterkt preget av et sesongmessig kystfiske medfører at fisketilvirkningsanleggene må bygges store nok til å kunne ta imot sesongtoppene i fisket. Disse sesongtoppene har en i tiden fra mars til ut på høsten. Dette medfører at fisketilvirkningsindustrien har en betydelig overkapasitet, og råstoff nok for bare en 4—6 måneders drift.

Det kan nevnes at filetindustrien har en kapasitet på ca. 50 000 tonn, mens produksjonen de siste år bare har utgjort ca. 25—30 000 tonn.

Det er derfor behov for en større omlegging til havfiske. Dette havfiske har hatt en betydelig ekspansjon i de siste år i Europa på grunn av en sterk økning i bl. a. Sovjet-Samveldets og Storbritannias havfiskeflåte.

På den annen side vil det neppe være til å unngå at en må innrømme adgang for ikke-aktive fiskere til å engasjere seg med kapital i en slik utbygging av havfiskeflåten. Dette vil nødvendiggjøre en endring av loven om eiendomsrett til fiskefartøyer, samtidig som overgangen til en havfiskeflåte vil nødvendiggjøre en endring i trålerloven.

En større omlegging til havfiske vil skape behov for en større konsentrasjon av fiskeribefolkningen enn det som er tilfelle, samtidig som det vil komme til å endre den sosiale struktur en del for fiskerne.

Det er således flere hensyn som strider mot hverandre, som det at en bevarelse av den sosiale struktur vil p.g.a. dårlige inntektsforhold og kapitalmangel medføre en begrenset fart i rasjonaliseringen. Behovet for råstoff i fisketilvirkningen tilsier en økning i fisket i fjerne farvann, samtidig som dette vil kreve en utbygging av en kapitalkrevende fiskeflåte.

Et annet viktig problem av mer teknisk art er at skal råstoffgrunnlaget økes ved hjelp av et større havfiske vil det medføre det krav til skipene i havfiskeflåten at de må ha utstyr til å kunne tilberede fisken i en viss grad for å hindre en kvalitetsforringelse ved at fisken blir lagret i noen tid. De nye «fabrikkskipene — hekktrålerne — synes å kunne løse dette problemet, og disse skip må ventes å bli av stor betydning for en utbygging av havfiskeflåten.

En delvis løsning av råstoffproblemet vil kunne oppstå ved å tillate ilandbringing av fisk fanget av utenlandske trålere. Dette forhindres ved den nåværende trålerlov.

Selv om en større utbygging av havfiskeflåten synes nødvendig vil imidlertid kystfisket også i fremtiden kunne påregnes å bli vårt viktigste fiske.

Den sterke risiko som er forbundet med dette fisket reiser imidlertid spesielle problemer.

For det første bør fiskerne være sikret en viss inntekt selv om fisket skulle slå feil. Dette har en søkt å få gjort ved å garantere minstelott til fiskerne ved fiske av minst 4 ukers varighet. Derved er fiskerne og deres familier sikret et visst underhold selv om fisket skulle slå feil.

For det annet vil imidlertid en varig bedring av inntektsforholdene bare kunne skje ved en større produktivitet innen næringen. Dette nødvendiggjør en mer rasjonell fiskeflåte. En rasjonalisering av fisket vil imidlertid være avhengig for det første av at finansieringsforholdene ligger til rette for en utbygging av større fartøyer. For det annet vil veksten i næringslivet forøvrig være av betydning ved det at de sekundære næringer må absorbere den arbeidskraften som blir frigjort.

Det er foran blitt pekt på at gjennomsnittsalderen av fiskefartøyene er høy. En større modernisering vil være avhengig av finansierings- og kredittmuligheter, som foran nevnt. I de siste år er det over statsbudsjettet bevilget midler til kondemmering av eldre fartøyer (over 20 år). Dette må kunne sies å være en gunstig ordning ved at den fremmer moderniseringen.

Fisket er, som tidligere nevnt, et anstrengende yrke, og ved en utbygging av en havfiskeflåte vil det medføre overgang til helårs-fiske og medføre at fiskerne må tilbringe en stor del av tiden borte fra hjemmet. Det vil derfor være et større behov for å kunne slutte som aktiv fisker i en tidligere alder for fiskere enn for folk i andre yrker. Dette vil være avhengig av pensjonsforholdene i fiskerinæringen. Den nye pensjonstrygden for fiskere (1957) avhjelper dette problemet og må kunne påregnes å stimulere rasjonaliseringen ved det at den fremmer avgangen av eldre fiskere fra yrket. Her er det imidlertid et behov for å øke trygdesatsene.

Det fremgår av oversikten ovenfor om strukturen innen næringen at produksjonen og omsetningen er sterkt regulert. Det er et spørsmål om ikke omsetningssystemet kunne rasjonaliseres ved en sammenslåing av de forskjellige fiskesalgslag og -organisasjoner. Det faktum at en har 4 sild- og brislinglag og hele 10 andre fiskesalgslag kan tyde på det.

Dessuten gjør i fisket som i de andre næringer det faktum seg gjeldende at det er behov for fagutdannet arbeidskraft. Det synes å være klart at mye kunne oppnås i retning av rasjonalisering ved at yrkesutøverne får en større fagutdannelse.

Et av problemene innen fiskerinæringen er at fiskemetoder og -redskaper i alt for stor grad synes å være tradisjonelt bestemt.

Innen fisketilvirkningen gjør det problem seg gjeldende at de bedrifter en har ofte ikke er optimale. Problemet her må løses ved at en i stedet for mange små, bygger færre, men større enheter.

Det synes derfor av det ovennevnte at en løsning av fiskerienes problemer, både hva inntekts- og råstofforhold angår må bli en større overgang til stordrift, med de fordeler den muliggjør.

Et av de viktigste problemene i dag er den kjensgjerning at fangsten av sild stadig går tilbake. Og forskerne synes å mene at man her står overfor en sekulærvariasjon slik at silden må påregnes å kunne bli borte fra våre kyster for en lang tid fremover. Hvis dette medfører riktighet, vil dette ytterligere aksentuere behovet for en havgående fiskeflåte.

Imidlertid er det fremdeles ved våre kyster store stedegne fiskebestander som burde kunne skape grunnlag for et rikt kystfiske også i fremtiden.

VERDENSBANKEN . . . *Forts. fra side 8.*

muligheter for å øke den tradisjonelle eksporten av foredlede produkter til de industrialiserte land. Økt produksjon for hjemmemarkedet vil imidlertid automatisk medføre økt import, og for å unngå større importoverskudd, må en del av produksjonsøkningen bestå av varer som kommer i stedet for tidligere importerte varer. I ly av beskyttelse mot konkurranse fra importvarer er det i Latin-Amerika vokst opp produksjon på en rekke områder der det utvilsomt lønner seg dårlig. Slående er utviklingen i Argentina — som strengt tatt ikke er noe utviklingsland. Importen som prosent av bruttonasjonalproduktet sank fra 25 prosent i slutten av 1920-årene til 6—7 prosent i de siste år. Samtidig ble det fullstendig slutt på veksten i nasjonalproduktet pr. innbygger.

Tatt i betraktning at en rekke av utviklingslandene er små og derfor kan trenge den spesialisering som fremmes av internasjonalt varebytte, er det beklagelig at samhandelen mellom disse land innbyrdes har vist så liten vekst. Verdensbanken har i begrenset utstrekning forsøkt å bidra til en harmonisering av investeringene ved å unngå å gi lån til produksjon som vil redusere avsetningsmulighetene for eksisterende lavkostnadsproduksjon i andre u-land.

Det blir spennende å se om utenlandshjelpen vil bli opprettholdt i de kommende år, og hvordan den vil bli kanalisert. Vil pessimisme og skuffelse bre seg, slik at de som skal yte, vil miste troen på at det nytter, eller vil en etter hvert få større forståelse for mekanismen i vekstprosessen og derved bli i stand til å rette innsatsen mot de rette sektorene? Mye av hjelpen tjener i dag politiske formål og gis til dels med henblikk på å skaffe ordrer til giverlandet. Den rolle Verdensbankgruppen vil komme til å spille, avhenger dels også av om hjelpen fortsatt vesentlig vil være bilateral, eller om mer vil bli kanalisert gjennom multilaterale organer og i tilfelle organer kontrollert av de rike, vestlige land, slik tilfellet er med IBRD, IDA og IFC, eller gjennom organer der u-landene i kraft av sitt antall har stemmeflertall. U-landenes opptreden på handels- og utbyggingskonferansen i Geneve i vår varslet om en skarpere holdning fra deres side med krav både om mer kapitalhjelp og om handelspolitiske tiltak til fordel for dem. De ga også inntrykk av å ha et sterkt ønske om selv å være med og bestemme tiltakene.

Økonomisk forskning

Hva skjer innen norsk økonomisk forskning? Vi kan tenke oss at mange har reist seg dette spørsmål av og til. I denne spalte skal vi forsøke å gi et svar på dette spørsmål, samtidig som vi også skal søke å orientere om andre ting innenfor dette kompleks.

Hensikten med denne spalte er to-sidig: Den skal for det første være en orientering for de utdannede økonomiske kandidater om hva våre forskningsinstitutter driver med i dag, og gi en oversikt over de resultater og den litteratur som publiseres fra disse. Dernest skal denne spalte også være en informasjonskilde for vår øvrige leserkrets og søke å gi et bilde av hvor vi står innen den økonomiske forskning, såvel nasjonalt som internasjonalt, og videre orientere om de prosjekter en arbeider med og hvilke problemkomplekser som ligger brakk.

Det tør muligens være kjent at innen økonomiseksjonen ved Universitetet har en fire institutter, nemlig Sosialøkonomisk institutt, Institutt for næringsøkonomi, Institutt for demografi og Institutt for statistikk. Av disse fire institutter er det kun Sosialøkonomisk institutt som driver med forskning i noen større utstrekning. Grunnen hertil må søkes i mangelen på midler og kvalifiserte folk, noe som derved har ført til at mange viktige problemer ikke kan bli tatt opp til utredning. Vi vil i denne anledning ikke unnlate å nevne at vi håper at denne spalte kan få en gunstig bivirkning på dette forhold.

Memoranda fra Sosialøkonomisk Institutt 1964

Fra Sosialøkonomisk institutt publiseres det jevnlig forskningsresultater og annen litteratur om økonomiske emner. Disse resultater og avhandlinger publiseres i form av memoranda som identifiseres ved den anførte dato. Disse memoranda er teoretiske betraktninger over økonomiske problemstillinger, og er ofte svært matematisk preget, men en del kan også leses uten spesielle matematiske forkunnskaper.

Vi vil nedenfor gi en kort oversikt over de memoranda som er publisert fra Sosialøkonomisk institutt hittil i år. I parentes er anført identifikasjonsdato, (som ikke er identisk med utgivelsesdato).

Per Meinich: «En sammenligning mellom Haavelmo's makrodynamiske modell for underutviklede områder og de vanlige nyklassiske vekstmodeller». (2. januar 1964), 17 sider.

I de vanlige vekstmodeller av nyklassisk art har initialbetingelsene ingen avgjørende betydning for utviklingen i det lange løp. I den modell som blir nyttet av professor Trygve Haavelmo i «Økonomiske problemstillinger i underutviklede områder» er imidlertid initialbetingelsene helt avgjørende for om en får vekst, stasjonær utvikling eller nedgang i produksjonen pr. innbygger. I dette memorandum redegjør Per Meinich for hvorfor professor Haavelmo's modell gir andre konklusjoner enn de ny-klassiske vekstmodeller.

Tore Thonstad: «Dimensjonering av skolesystemet etter behovet for utdannet arbeidskraft». (4. januar 1964), 14 sider.

Dimensjonering av skolesystemet er et problem som har vært sterkt fremme i den offentlige debatt etter krigen. Det er mange spørsmål som reiser seg og hensyn en må ta på dette området; spørsmål både av moralsk, kulturell og pedagogisk art, men også av økonomisk karakter. Utdanningsvesenet er også en produksjonsprosess, der produksjonsfaktorene er bl. a. skolebygg, skolemateriell, lærere, biblioteker osv. De avgjørelser som treffes om utdanningsplanleggingen vil få mange konsekvenser på lang sikt. En står derfor overfor problemer om langsiktig planlegging av arbeidskraftanvendelse, investeringer osv. også på dette felt. Dette memorandum drøfter noen modeller for «produksjonsstrukturen» i et lands skolesystem.

Leif Johansen: «Saving and Growth in Long-term Programming Models». (20. januar 1964), 29 sider.

Spørsmålet om optimal sparing og økonomisk vekst er ofte fremme i den økonomiske debatt. Det er et problemkompleks som også har blitt vist stor oppmerksomhet i den teoretisk-økonomiske debatt, og en har etter hvert fått en rikholdig litteratur som belyser de forskjellige problemer en står overfor på dette felt.. I dette memorandum presenterer Leif Johansen en ny to-sektor modell for langtidsplanlegging som blir inngående drøftet og sammenlignet med lignende modeller utviklet av andre økonomer. Hovedpoenget ved denne modellen sammenliknet med tidligere modeller er at den tar hensyn til de begrensninger som den eksisterende produksjonsstrukturen til enhver tid legger på valget av sparerate. Et numerisk eksempel som belyser noen av de teoretiske konklusjoner av modellen, som er trukket i ovennevnte memorandum, er gitt i

Tore Lindholt: «Et numerisk eksempel til «Saving and Growth in Long-term Programming Models» for tilfellet med lineær preferansefunksjon». (12. mars 1964), 17 sider.

For øvrig er det under utarbeidelse nok et memorandum med numeriske eksempler for tilfellet med ikke-lineær preferansefunksjon, samtidig som dette

fører de teoretiske konklusjoner videre og bringer inn nye momenter.

Jan Serck-Hanssen: «Notat om virkning av toll». (12. februar 1964), 18 sider.

Jan Serck-Hanssen stiller her opp en modell for to land som handler med hverandre, og betrakter et spesialtilfelle med to varer. Han undersøker så hva nyttevinsten for hvert av de to landene blir av at det pålegges toll på importen til det ene landet. Konklusjonene er ikke nye, men vises for denne modell hvor en går bakenfor kostnadsfunksjonene og istedet tar utgangspunkt i produktransformasjonslikninger, og hvor en spesifiserer hvorledes det offentlige anvender tollinntektene.

Per Meinich: «Sammenhengen mellom skattebeløp og skattesats ved en omsetningsskatt». (16. mars 1964), 10 sider.

Hvordan endres det samlede skattebeløp som betales for en vare hvis avgiftsatsen endres? Dette memorandum belyser dette spørsmål, og gir en statisk analyse av partiell art av et fri-konkurransemarked.

Per Meinich: «A Further Note on Patinkin and the Price Index. (30. mars 1964), 5 sider, og

Per Meinich: «Patinkin with Initial Money Balances in the Utility Function». (10. april 1964), 7 sider.

Disse to memoranda knytter seg til Don Patinkins bok «Money, Interest and Prices», og belyser nærmere enkelte av de konklusjoner som er trukket der og viser at enkelte av disse også gjelder uten de samme stringente forutsetninger som er gjort av Patinkin.

Per Meinich: «Fri konkurranse ved pari-passuloven». (2. april 1964), 5 sider.

Dette memorandum viser at den markedslikevekten som en kommer frem til ved den vanlige statiske analyse av et frikonkurransemarked, der produktfunksjonene er homogene av grad 1, som regel ikke blir realisert hvis man bygger på den vanlige teori om at prisen på en vare vil bli bydd opp (ned) hvis det er etterspørselsoverskudd (tilbudsoverskudd).

Ragnar Frisch: «The 13 May Version of the Chief Move in the inseeking part of the Nonplex Method for Programming with non-convex Bounds and/or a non-concave Preference Function». (13. mai 1964), 5 sider.

Dette memorandum drøfter enkelte problemer i forbindelse med Nonplex-metoden. Nonplex-metoden er en løsningsmetode for ikke-lineære programmeringsproblemer som for tiden utvikles ved Sosialøkonomisk institutt av — og under ledelse av — professor Ragnar Frisch.

Tore Thonstad: «To eksempler på analytiske produktfunksjoner». (1. juni 1964), 13 sider.

Dette memorandum drøfter egenskaper ved de to meget brukte analytiske produktfunksjoner Cobb-Douglas-funsjonen og CES-funksjonen, som er en mer generell form som inneholder CD-funksjonen som spesialtilfelle (CES står for «constant elasticity of substitution»).

Per Schreiner: «Langtidsplanlegging». (12. juni 1964), 12 sider.

Dette memorandum er et opptrykk av et foredrag Per Schreiner holdt for områdeplanleggingens kontorledere 2.—5. desember 1963, og orienterer om langtidsplanleggingen i Norge i dag.

Hermod Skånland: «Noen betraktninger omkring folkepensjonen». (18. juni 1964), 3 sider.

Dette memorandum gir et referat av de synspunkter Hermod Skånland fremmet om folkepensjonen i et intervju i Fritt Slag 9. mars 1964.

T. L.

OFFENTLIG ØKONOMIKK I/II... *Forts. fra side 15.*

Kapitel 7 er meget omfattende og behandler skatteformene og deres virkninger. Både innholdsmessig og stilistisk sett er dette kapitlet et av de beste i boka, og fortjener sikkert en videre lesekrets enn økonomene. En liten bemerkning kan det imidlertid være på plass å ta med når det gjelder forfatterens behandling av omsetningsskattene. Johansen har nemlig gått ut ifra at forhandlere og produsenter regner (faste) prosentavanser av *verdien* av varene, og kommer da med spesifikke konklusjoner angående virkningene av de ulike omsetningsskatter. Noe andre resultater vil en komme til om en regner faste kroneavanser *pr. enhet* av varene. Da vil f. eks. merverdiskatten få helt analoge virkninger som skatt på siste ledd i omsetningen.

Foruten å behandle de fleste tradisjonelle skatteproblemer, har Johansen med et avsnitt om velferdsteoretiske synspunkter på valget av skatteformer. Her er teorien meget klar og presis, og er kanskje å anbefale fremfor eldre velferdsteoretisk litteratur om samme emne.

Det siste og åttende kapitel omhandler den kommunale økonomi. Kapitlet kunne utmerket godt vært plassert et annet sted i boka, f. eks. etter avsnittet om statsbudsjett og statsregnskap; det virker ihvertfall noe tilfeldig etter behandlingen av skattesystemene. Rent innholdsmessig er imidlertid kapitlet verdifullt. Lesere av A. Engh's «Kommunal økonomi» vil kanskje kjenne igjen enkelte definisjoner og momenter. Avsnittet slutter elegant med noen enkle Keynesmodeller i typisk Johansen-«stil».

*

En generell vurdering av boka «Offentlig økonomi I/II» vil etter dette resultere i lite alvorlig kritikk. Rent formelt sett er det vanskelig å peke på resonnementsfeil eller uklarheter. Johansen har stort sett unngått vanskelige begrepskonstruksjoner som en ikke sjelden finner i økonomisk litteratur (f. eks. prisfleksibilitetsfleksibiliteter, grensenyttefleksibilitetsdifferensene etc.) og fremstillingsformen blir av den grunn uvanlig lettlest og klar. Boka må derfor uten tvil karakteriseres som en fulltreffer som læreverk og et nyttig oppslagsverk for fagøkonomen.

LEIF JOHANSEN:

Offentlig økonomikk I/II

Universitetsforlaget 1962/1964, 341 sider

Omtalt av IVAR ØSTBYE

Etter den nye studieordningen eksisterer ikke offentlig økonomikk som separat fag, men er lagt under penge- og finanslæren som kort og godt skal gi studentene en videre forståelse av den økonomiske politikk, de statlige og kommunale finanser, pengevesenet, bankvesenet, internasjonale valutaforhold m. v.

Leif Johansen har nå supplert stoffet innen dette faget med sitt læreverk i offentlig økonomikk i to bind på ialt 341 sider fordelt på 8 hovedkapitler:

1. Innledning.
2. Mål og midler.
3. Makroøkonomisk analyse av finanspolitiske problemer.
4. Statens gjeld.
5. Statsbudsjett og statsregnskap.
6. Om omfanget av felleskonsumet og offentlig virksomhet.
7. Om forskjellige former for beskatning og deres virkninger.
8. Prinsipielt om kommunal økonomi.

Første del tar vesentlig for seg sammenhengene mellom offentlige inntekter og utgifter og den alminnelige økonomiske aktivitet, mens annen del behandler nokså detaljert problemer i forbindelse med omfanget og arten av den offentlige virksomhet, ulike skattesystemer og deres virkninger m. v.

Før en kan komme med en generell vurdering av læreverket, skal vi kort kommentere de enkelte avsnitt noe.

I første kapitel går forfatteren rett på saken, og gir en klar og grei definisjon av den offentlige sektor og nært beslektede begreper. Det blir presisert at det er påkrevet å nytte økonomisk teori i form av modeller i den videre analyse av samspillet mellom de viktige størrelser i økonomien, og dessuten vil den offentlige sektor bli betraktet som rent autonom. Dvs. en begrenser seg til å studere spørsmålet: Hvis det offentlige gjør det og det — hva blir så virkningene av disse disposisjoner? Dette er en *økonoms* typiske framgangsmåte; en sosiolog eller politiker bruker som regel andre metoder når den offentlige sektor behandles.

Kapitel 2 gir en gjennomført teoretisk analyse av samspillet mellom antall målsettinger og antall virkemidler i økonomien, samtidig som det blir gitt en oversikt over de vanligste målsettinger og virkemidler i den offentlige økonomikk. Kapitlet er uten tvil et viktig hjelpemiddel til forståelsen av de etterfølgende kapitler.

Kapitel 3 er av spesiell stor verdi for de mer teoretisk orienterte studenter og økonomer. Her blir enkle Keynes-modeller brukt i analysen av sammenhengene mellom de offentlige utgifter og inntekter og de andre hovedstørrelser i økonomien. *Politikeren* vil kanskje påpeke at dette er «for enkelt». Hva med priser, etc. som endrer seg i praksis? Slike uttalelser er vel noe forfeilet, idet forfatteren søker å løse partielle problemer med partielle modeller. Noen desisjonsmodell er neppe praktisk under drøftingen av de problemer som her tas opp.

Modellene i kapitel 3 er dessuten illustrert med talleksempler av enkleste sort som ikke desto mindre er vel egnet til å øke leserens «intensjonsdybde». Kapitlet inneholder dessuten en verdifull vurdering av den økonomiske stabiliseringspolitikk. Økonomer og andre som til stadighet påpeker at «hvis bare kreftenes frie spill råder, så vil nok alt gå bra» bør kanskje studere kapitlet ekstra nøye, selv om gammel vane er vond å vende. I et moderne samfunn er man stort sett enige om at penge- og finanspolitikk ikke er «lekeøy for planøkonomer».

Kapitel 4 behandler spørsmål angående statens gjeld og kapitel 5 er om statsbudsjett og statsregnskap. Her er det bare å bemerke at det sistnevnte kapitel godt kunne vært fyldigere uten at boka hadde tapt noe på det, snarere tvert imot.

Annen del av «Offentlig økonomikk» starter med kapitel 6. Ved hjelp av velferdsteoretiske betraktninger, prøver en her å komme med noenlunde objektive kriterier angående felleskonsumet og omfanget av den offentlige virksomhet. Erik Lindahls teori blir her behandlet på en illustrativ måte, og det blir klart påpekt at selv om hans løsning er Pareto-optimal, så er det intet som tyder på at den er særlig god sett i relasjon til en velferdsfunksjon. Et underavsnitt som forfatteren kaller «Litt om flertallsprinsippet som middel til å treffe avgjørelser», er dessverre ikke bare blitt litt, men litt for meget. Professor Haavelmo har dessuten behandlet problemet nokså inngående i sin «Velferdsteori» (avsnittet er naturlig nok av større verdi for de som ikke har lest velferdsteorien).

Dessuten er det et underkapitel til «forsvar» for offentlig produksjonsvirksomhet i tilfelle med fallende gjennomsnittskostnader som synes viet vel stor plass i forhold til reultater og konklusjoner.

Forts. side 14.

Quo vadimus?

Med henblikk på den pågående debatt om statsbudsjettet finner vi det på sin plass å bringe videre følgende innlegg fra en av våre lesere.

Oppmerksomheten vil i denne artikkel være viet et emne som det ikke har vært vanlig å behandle i dette blad. Vi akter nemlig å skrive om partipolitikk, og om *parti*politikk som sådan. Med partipolitikk mener vi da ikke først og fremst de forskjellige partiers program, men snarere partienes evne og vilje til å gjennomføre disse og deres virkemåte forøvrig. Vår intensjon er å søke å påvise visse tvilsomme utviklingstendenser i det politiske liv i dagens samfunn; ikke fordi vi tror at vi med denne artikkel kan formå å endre disse forhold, men fordi det umulig kan skade at en så ofte som mulig forsøker å ta disse problemer opp til diskusjon. Og selv om våre betraktninger neppe vil få noen virkninger, anser vi likevel ikke dette som noen tilstrekkelig grunn til å unnlate å påpeke den bakgate som politikken synes å ha kommet inn i.

Vi vil ikke pretendere å gi noen dypsindige filosofiske betraktninger, ei heller vil de tanker og meninger som antydes påstås å være nye, men de skulle ikke være mindre vesentige av den grunn.

Vår politiske oppmerksomhet har i den siste tid vært rettet mot den avholdte valgkamp i USA og den forutgående nominasjon av presidentkandidater. Spesielt har det vært av interesse hvorvidt senator Barry Goldwater med sine ekstreme synspunkter skulle bli nominert eller ikke. Da Goldwaters nominasjon syntes klar opplevde en kraftige reaksjoner fra hans mer moderate partifeller. Harde utfall og sterke ord ble uttalt mot Goldwater fra hans meningsmotstandere. Vi skal ikke her ta standpunkt til Goldwaters meninger, da de er av mindre interesse i denne sammenheng. Derimot vil vi få understreke det argument som hans motstandere var flittige til å bruke, og som for en stund syntes å være selve grunnlaget for motstanden mot Goldwater, nemlig — av alle ting — det faktum at en nominasjon av Goldwater «ville rive det republikanske partiet i filler»! Dette argument synes å være symptomatisk for ånden i det politiske liv i dagens samfunn; den ånd som er frembrakt av et alt for vidt drevet, og ubønnhørlig og ubetinget krav om lojalitet til et parti og dets ledelse.

Det er imidlertid ikke nødvendig å gå til det amerikanske samfunn for å finne eksempler som illustrerer denne sykelige utvikling av politikken; vårt eget land står ikke noe tilbake på dette område i så måte og det skal vi tillate oss å påvise.

Et typisk eksempel har vi i fjorårets regjeringskrise. Målsettingen hos den ene gruppe av politiske partier avspeilet seg tydelig i argumentet for å beholde regjeringsmakten: «Gi oss en sjanse», var slagordet. Og «ansvarsfølelsen» og målsettingen hos den andre part kom like klart til syne ved den moterklæring som ble fremlagt, og som gikk langt videre enn det program det var valgt på. Årsaken til moterklæringen lå neppe i det at de økonomiske forholdene så plutselig var blitt endret at de aktualiserte gjennomførelsen av disse sakene, men heller i det at vedkommende parti måtte ha et grunnlag for å gjenerobre den politiske makt. Enkelte vil kanskje synes at en sådan politikk er all right, men ført til sin ytterste konsekvens åpenbarer den farlige aspekter.

Det blir til stadighet framhevet av våre «ansvarlige» politikere at alle de politiske partiene er enige i målsettingen, det er bare midlene som skiller dem. Dette er vel på ingen måte riktig, og det erkjenner vel også politikerne selv i sitt stille sinn, selv om de offentlig forfekter det motsatte syn. Det faktiske forhold er vel heller at det finnes like mange målsettinger som det finnes partier. Og de respektive målsettinger er blant annet — og nokså primært — at en skal arbeide for å sikre partiet og dets ledelse fortsatt makt og innflytelse og å sikre en bestemt ideologis seier.

Til og begynne med hadde alle partier bestemte saker som det var sentralt for partiene å kjempe igjennom. Det vil imidlertid aldri gå lang tid før et parti — av hvilket mange mennesker får sitt levebrød — selv blir en institusjon som for enhver pris må bevares og forsterkes. For å kunne klare dette siste må partiet ha et eller annet fast holdepunkt; et eller annet «noe» som partiets tilhengere kan kalle sitt, og som skiller det fra andre partier. Dette «noe» blir da den ideologien som partiet støtter seg på. Oppmerksomheten er nå skjøvet bort fra de konkrete saker og over på noe abstrakt «noe» — et såkalt grunnsyn — som alle saker nå skal løses i overensstemmelse med. Skal så partiet — og ideologien — vinne frem må derfor partiets program utformes ut fra det hensyn at programmet må appellere til flest mulig av samfunnsgruppene. Det vil da si at «upopulære» saker — om enn de er aldri så viktige — må legges på is skal ikke partiet risikere å tape sin posisjon. Man har derved kommet over i en situasjon hvor et partis målsetting — dog ikke eksplisitt — er blitt makt; ikke for primært å kunne løse de forskjellige samfunnsproblemer og fremme enkelte saker, men makt for maktens egen skyld. Uansett om partiet ellers har noe nytt å tilføre det politiske liv, så er det blitt en målsetting i seg selv.

Det synes i dagens situasjon — og spesielt i Norge etter vår mening — som om en har en rekke partier som i de fleste og vesentlige saker i realiteten har det samme syn, men som nesten er programforpliktet til å være uenige, fordi hele deres eksistens er basert på denne uenighet. Det sentrale i det politiske liv er ikke lenger løsningen av selve de enkelte konkrete problemer, og følgelig velferden for menneskene i samfunnet, men derimot hvem som skal skumme fløten og høste æren av gjennomførelsen av sakene, for

dermed å kunne sikre seg og sitt parti økt prestisje. Den misforståtte og fullstendig overdrevne lojalitetsfølelse til et parti og et partiapparat som ligger bak dette er vel en av de største treghetsfaktorer i det økonomiske og politiske liv i dag. Kravet til effektivitet og viljen til å løse problemene er blitt erstattet med ønsket om et best mulig resultat for partiet selv, m.a.o. fremgang og større makt for partiet.

Sosialøkonomen uttrykte for noen år tilbake sin glede over at man i Regjeringen fikk en stadig sterkere representasjon av økonomer (underforstått: eksperter som hadde stor innsikt og evne til å analysere og finne løsninger på de enkelte problemer — kort sagt, folk som hadde de beste forutsetninger for å behandle de forskjellige saker effektivt og forsvarlig). Vi tror nok vi har dekning for å si at den glede en har hatt av økonomer og andre eksperter i Regjeringen, i ledelsen av de forskjellige partier og i alle andre «politiske» stillinger for øvrig er noe tvilsom. Og dette skyldes ikke at de folkene som er benyttet (og benyttes) har vært de dårligst kvalifiserte representanter for sin stand, men det gjelder for disse — som for alle andre politikere ellers — at de er nødt til å ta partipolitiske og såkalte «taktiske» hensyn. En er nødt til å ta hensyn til de ideologiske sider av en sak. «Ekspertene» blir bundet av en forpliktende lojalitet til sitt parti, og den enkelte sak er ikke lenger et problem som skal løses på en saklig måte, men frembyr en mulighet for partiet til å sikre flere stemmer, mer makt, og for ideologien til å bli mer dominerende. Man må ta hensyn til at partiet ønsker å være mest mulig av et «folkeparti»; det skal appellere til flest mulig av velgerne, samtidig som det hele tiden må unngå å støte de samfunnsgrupper ut fra hvilke det er utgått. Skal alle disse delvis motstridende hensyn ivaretas, og man vil fremme den mer eller mindre uklart definerte ideologien som skal være partiets grunnpilar, må man ofre noe på ideologiens alter, og det blir sakligheten og redeligheten. Politikerne snakker ikke lenger *om* en sak, men *rundt* en sak, og en er over i de runde formuleringers tid. Hva blir så da nytten av ekspertene innen politikken, når de for å tjene sitt parti er villig til å ofre det viktigste aktivum, som må ligge bak deres holdning og standpunkter, nemlig redeligheten?

De fleste vil vel synes at vi her har gitt et overdrevet og for ensidig bilde av enkelte sider av det politiske liv, og vi skal villig innrømme at vi her har satt saken på spissen. Dette endrer imidlertid ikke den ting at denne overdrevne partilojalitet og «ideologiseringen» av alle saker er et fremtredende trekk ved det politiske liv av i dag. Og dette er et moment alle som tilhører samfunnsvitenskapene spesielt må være oppmerksom på. Man tilegner seg ikke store og omfattende kunnskaper for å bli ideologer, men for å skaffe seg innsikt til å kunne angripe problemene på en effektiv måte. Og vi finner det forkastelig at en nytter de erhvervede kunnskaper og sin autoritet til å selge salighet gjennom en eller annen ideologi, hva enten det gjelder dette liv eller det neste.

Esso

SOSIALØKONOM

Vi søker yngre sosialøkonom til vår Finansavdeling i Oslo.

Arbeidet vil bl. a. omfatte utarbeidelse av økonomiske prognoser, regelmessige rapporter til ledelsen vedrørende den generelle økonomiske utvikling, vurdering av investeringsprosjekter og industrisektorer, samt behandling av skatte- og forsikringsspørsmål.

Gode engelskkunnskaper er ønskelig.

Skriftlig søknad merket »Sosialøkonom« og vedlagt attestkopier og avskrift av eksamenspapirer bes sendt vår Personalavdeling.

A/S NORSKE ESSO

Haakon VII's gt. 5,
Postboks 1369, Vika, Oslo 1

Ekspertoppdrag i utviklingsland

Vilkår ved ekspertoppdrag under de Forente Nasjoners og særorganisasjonenes hjelpeprogrammer for teknisk bistand til utviklingsland.

En oversiket utarbeidet av Norsk Utviklingshjelp.

Ansøkningsprosedyren.

Initiativ til ekspertoppdrag blir tatt av vedkommende land selv, som overfor FN innmelder behov for en rådgiver på et angitt område. Når vedkommende FN-instans har vurdert ønsket og funnet at oppdraget kan innpasses i den oppsatte budsjettrammen, kan rekrutteringen finne sted. Særskilte beskrivelser av oppdragene (Job Descriptions) blir utarbeidet av FN og sendt forbindelsesorganene for virksomheten i medlemslandene, for Norges vedkommende Norsk Utviklingshjelp. Vanligvis har disse organer 8 uker til disposisjon for å finne kvalifiserte søkere til oppdragene. Som regel blir beskrivelsene tilstillet flere land.

Såfremt Norsk Utviklingshjelp før søknadsfristen utløp har funnet en passende kandidat til oppdraget, blir dette meddelt FN. FN blir samtidig oversendt kandidatens levnetsbeskrivelse, som kandidaten selv gir på et skjema (Personal History Form). Ansøkningsprosedyren omfatter også intervju av vedkommende kandidat, dette blir holdt av særskilte FN-representanter som i denne hensikt besøker Norge med en eller to måneders mellomrom. Intervjuene finner vanligvis sted i Norsk Utviklingshjelps lokaler. FN dekker kandidatenes reise- og diettutgifter.

Når ansøkningsfristen er utløpet, utvelger FN en eller flere kandidater som foreslås for vedkommende lands myndigheter som mest skikkede for oppdraget. Den endelige avgjørelse blir tatt av det bistandssøkende landet selv, hvilket er et grunnprinsipp i FN's tekniske bistand. Den kandidat som blir uttatt, underrettes av FN og vil da få nærmere forholdsordre.

FN's forslag vil som regel kunne foreligge ca. 6 uker etter ansøkningsfristens utløp. Beskjed om ansettelsen kan normalt ventes etter ytterligere 4 til 6 uker.

Innmeldelse til FN av norske kandidater for ekspertoppdrag kan bare skje gjennom Norsk Utviklingshjelp. De som henvender seg direkte til FN, blir derfor henvist til denne institusjon.

Det må fremheves at NU innmelder som kandidater bare søkere som antas å fylle de oppstilte krav. Som regel innmeldes bare *en* kandidat til ett og samme oppdrag.

Det forekommer at oppdrag som av FN blir kunngjort ledige, etter noen tid blir endret eller annullert. Hendelser av denne art ligger utenfor FN's og NU's kontroll.

Kvalifikasjoner.

For ekspertoppdrag stilles store krav til teoretiske og praktiske kunnskaper på vedkommende felt, og som regel er 10 års erfaring på området en minimumsfordring. Akademisk utdannelse blir krevet for de fleste oppdrag.

En FN-ekspert plasseres ofte som rådgiver for oppdragslandets regjering, eller for et departement, en organisasjon eller en annen institusjon i landet. Personlige egenskaper spiller derfor like stor rolle som ren fagmessig bakgrunn. Inngående erfaring, samarbeidsevne, smidighet og psykologisk innsikt, vilje og evne til å forstå oppdragslandet, dets folk og dets spesielle problemer, er alt forutsetninger for en vellykket gjennomføring av oppdraget.

Det stilles store krav til språkkunnskaper. For hvert oppdrag angis et arbeidsspråk og av og til flere alternative språk. Eksperten må være forberedt på å instruere, forhandle og avgi rapporter på vedkommede språk.

Oppdragenes lengde.

De fleste oppdrag varer ett år. Oppdrag på 3 eller 6 måneder forekommer også, mens kortere oppdragsperioder er relativt sjeldne. Oppdrag på mere enn ett år forekommer bare unntaksvis, men i enkelte tilfelle angis at en forlengelse av oppdraget kanskje kan bli aktuell. Noen mulighet for permanent ansettelse som ekspert innenfor FN's virksomhet for teknisk bistand finnes for tiden ikke.

Økonomiske vilkår.

Salær. For vanlige oppdrag er salæret som regel mellom $510 og $880 pr. måned. Salæret justeres etter en særlig utarbeidet skala med utgangspunkt i levekostnadene i Genéve. I enkelte tilfelle kan dette innebære et tillegg, i andre et fradrag.

Særskilte tillegg.

«Subsistence Allowance» eller «Installation Grant».

Når oppdragstiden er under ett år tilkommer eksperten et dagtraktement som er beregnet å skulle dekke oppholdsomkostningene (mat, husrom m. m.). Beløpets størrelse avhenger av oppholdslandets leveomkostninger. Når oppdragstiden er over ett år og eksperten følges av familie, tilkommer han dagtraktement for de første 30 dager, hvortil kommer halvt traktement for hvert familiemedlem, dog høyst fire medlemmer. Eksperter som ikke medtar familie, mottar dagtraktement de første 15 dager av oppdraget.

Dependency Credit

betales ikke for ekspertoppdrag på under ett år. Er oppdraget på over ett år, tilkommer eksperten et årlig tillegg på $400 for ektefelle og $300 for hvert barn.

Education Grant

betales ikke for ekspertoppdrag på under ett år. For lengre oppdrag betales et årlig bidrag på $400 for hvert barn under 21 år som går på skole eller universitet i ekspertens hjemland. (Bidraget blir kun ut-

betalt under forutsetning av at ekstraomkostninger vedrørende barnets utdannelse blir forårsaket av ekspertoppdraget).

Assignment Allowance

blir ikke utbetalt for oppdrag på under ett år. Dette er en godtgjørelse pr. år som er beregnet å dekke de særlige omkostninger som medfølger en lengre utenlandstjeneste. Bidraget vil som regel beløpe seg til $950—$1.100. For ekspert med forsørgelsesbyrde (ektefelle eller barn) vil bidraget bli forhøyet med ca. 25%.

Service Benefit.

Eksperter med oppdrag på over ett år vil etter avsluttet tjeneste motta en bonus som svarer til 8 prosent av grunnsalæret.

Ferie.

Oppdrag av mindre enn 6 måneders varighet gir ikke krav på ferie. For oppdrag på mellom 6—12 måneder opparbeides ferie med 2½ dag for hver tjenestemåned. For oppdrag på over ett år er det 6 ukers ferie pr. år.

Reiser.

For eksperter med oppdragstid på under ett år betales reisen til og fra oppdragsstedet kun for eksperten selv. For lengre oppdrag betales reisen foruten for eksperten, også for ektefelle og barn under 18 år, og for barn under 21 år som skal gå på skole eller universitet på eller i nærheten av oppdragsstedet. Det er en forutsetning for bestridelsen av familiens reise at familien blir på oppholdsstedet i minst 6 måneder.

Salæret og de forskjellige tillegg er angitt i US dollars, men blir utbetalt delvis i oppdragslandets valuta, delvis i hjemlandets valuta. For salæret gjelder som hovedregel at minst 50 prosent skal utbetales i hjemlandets valuta. Ekspert som medfølges av familien til oppdragsstedet behøver dog ikke ta ut mere enn 25 prosent av salæret i hjemlandets valuta. Innenfor rammen av disse regler kan eksperten selv bestemme hvorledes lønnsutbetalingen skal finne sted.

Salæret med tillegg er i sin helhet skattefritt.

Sykdom.

FN betaler alle sykeutgifter for eksperten i oppdragslandet. FN dekker ikke sykeutgifter for familien. Denne kan best trygdes for ekspertens egen bekostning i «Trygdekassen for sjømenn i utenriksfart».

Eksperten blir før ansettelsen pålagt å la seg underkaste undersøkelse av lege som er godkjent av FN. Eksperter som er bosatt i Oslo og omegn må la seg undersøke av en av følgende leger:

Dr. Leif Møller Lippestad, Grensen 3, Oslo, telefon 33 06 01.

Dr. Hans Chr. Paulsen, Karl Johansgt. 13, Oslo, telefon 33 53 11,

Dr. Jens Dedichen, Medisinsk poliklinikk, Rikshospitalet, Oslo, telefon 20 10 50.

Eksperter bosatt i Bergen og omegn må la seg undersøke ved Haukeland sykehus, og eksperter bosatt andre steder i landet kan la seg undersøke ved nærmeste sykehus.

Utgifter til legeundersøkelsen, vaksinasjon etc. dekkes av FN.

Eksperten blir under tjenesten livs- og invaliditetsforsikret.

SIVILØKONOM ELLER SOSIALØKONOM

Ved vårt Hovedkontor i Oslo skal det i nyopprettet stilling i Økonomietatens Avdeling for økonomisk analyse og kontroll ansettes en høyt kvalifisert siviløkonom eller sosialøkonom, helst med 2 à 3 års praksis.

Arbeidsområdet vil særlig gjelde lønnsomhetsrapportering til toppledelsen, investeringsberegninger, kort- og langtidsbudsjettering. I tilknytning til disse funksjoner vil oppgavene også omfatte arbeid med anvendelse av kvantitative metoder gjennom elektronisk databehandling. Arbeidsområdet vil gi interessante og utviklende oppgaver med kontakt til de forskjellige deler av konsernets virksomhet.

Søknad, bilagt bekreftede avskrifter av attester og vitnesbyrd som ikke returneres, sendes snarest mulig til

NORSK HYDRO-ELEKTRISK KVÆLSTOFAKTIESELSKAB

Personaletaten, Bygdøy allé 2, Oslo 2

INTERNATIONAL..

Forts. fra side 5.

tikk, en samordnet statsbudsjettpolitikk og en samordnet skattepolitikk. De vil skape en situasjon som gjør det umulig å praktisere nøkkelvalutasystemet, med dollar og pund som hovedvalutaer, på den nåværende måte.

Hva vil så amerikanere og briter svare på disse perspektiver? De må nå ta opp sin stilling til ny vurdering i lys av en europeisk politikk som går meget lengre enn hva de tenkte seg muligheten av. I denne situasjon er det høyeste grad av fare for at de kan treffe uoverveide tiltak. Vil de fortsatt gå inn for å bevare det bestående?

Hva vil så Norge gjøre? Sannsynligvis det samme som før. Vi har alltid holdt oss til Storbritannia, i fred som i krig, i vekst som i stagnasjon, i klokskap som i dårskap.

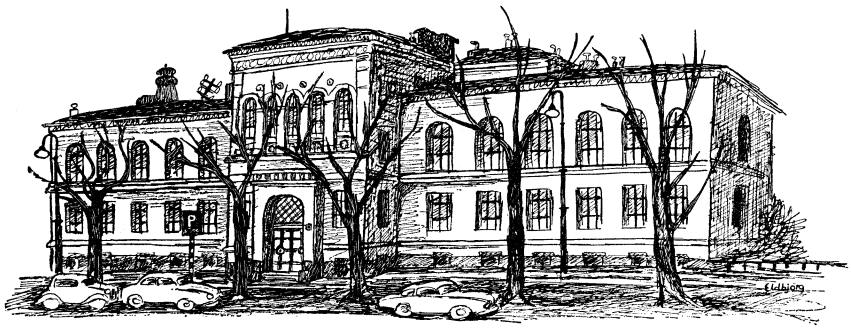

Om vår egen lille verden

Et nytt semester er snart slutt. Fra neste nummer vil en ny redaksjon ta over denne spalte. Nå da vi i Frederiksgate har fått vårt eget «husorgan», har vi funnet å ville legge om redigeringen av denne spalte en del. Vi har funnet det mest hensiktsmessig at stoff som angår selve studentene har fått sin plass i Observator, mens det vi har tatt inn under denne spalte mer har vært stoff som refererer seg til faget og studiet, og som kunne tenkes å ha interesse også utenfor studentenes rekker.

Det har da falt seg slik at det for en stor del har blitt pensum og forelesninger, (eller mangel på sådant), som har blitt tatt opp til debatt her. Våre artikler har vært preget av kritikk og har muligens også etterlatt et inntrykk av en negativ innstilling hos redaksjonen til tingenes tilstand i Frederiksgate. Vi har likevel ikke fremmet vår kritikk for kritikkens egen skyld, men fordi vi fant den berettiget og nødvendig.

Mens hovedredaksjonen i Sosialøkonomen i forrige nummer fant at til tross for *et ugunstig klima, en uheldig topografi, fattige naturressurser, og at våre trær vokser langsommere enn i alle de sørlige land, våre vintre er lengre, våre fjell er rike på stein, så hadde vårt land nådd fram til et velstandsnivå av toppklasse (i redaksjonsperioden?)*, så er det derimot for tidlig for oss å kunne konstatere endringer i de forhold som er blitt påpekt. Og ut fra vårt kjennskap til det velutviklede byråkrati, den lave effektivitet og treghet som kjennetegner vårt universitets administrasjon, kan en vel heller ikke vente noe større endringer de første årene.

Hvorvidt den nye redaksjon vil finne grunn til å rette kritikk i samme utstrekning som denne, i Observator og denne spalte, har vi ingen formening om. Det er imidlertid vårt håp at vi — bortsett fra vår kritikk — også har klart å bringe noe som har hatt interesse også utover den snevre økonomiske studentverden.

VI KOMMER OSS

For et par nummer tilbake ga vi i denne spalte uttrykk for vår glede over et nytt statistikkkompendium som skulle erstatte professorene Frisch og Haavelmo's memoranda i pensum. Vi uttrykte vår glede og optimisme over at statistikkundervisningen nå kom inn i velordnede former og at vi fikk et pensummateriale som både var systematisk og omfattende.

Nå har vi også opplevd å få et eget institutt for statistikk med dosent Herdis Thorén Amundsen som bestyrer. Riktignok er «det hele ennå nokså flytende», ifølge dosent Thorén Amundsens egne ord, og det eneste synbare tegn til det nye som er kommet er et skilt med «Institutt for statistikk» i Frederiksgate, og inne på kontoret et stempel med samme innskrift og brevpapir med egen heading, men det er så ubetinget et skritt i riktig retning.

Selv om instituttet således ennå er bare en formalitet foreligger det planer om en økning av personalet i tilknytning til dette. I første omgang håper en på å få lektorater i henholdsvis teoretisk statistikk, anvendt statistikk og matematikk. I tillegg vil en vel så få en vitenskapelig assistentstilling. Viser det seg nå at en får bevilget midler og besatt disse stillingene, skulle mulighetene ligge vel til rette for ytterligere å få forbedret statistikkundervisningen, og derved lettet tilegnelsen av statistikken; dette siste må vel fremdeles sies å være den største bøygen for studentene.

Vi har tidligere behandlet faget anvendt statistikk i denne spalte, og påpekt behovet for en «ansiktløftning» på dette felt. Et lektorat skulle kunne gjøre det mulig å oppnå dette.

Hva angår faget matematikk, (som jo ikke er noe selvstendig fag i studiet, forsåvidt), så arbeider en nå med en omlegging av pensum. At en slik omlegging vil medføre en utvidelse av pensum skulle det vel være unødvendig å påpeke. Mens kravene til matematiske forkunnskaper har blitt skjerpet både i statistikk- og økonomikkpensum, så har pensum i steden for å ha blitt utvidet i takt med behovet heller vært i tilbakegang. På enkelte områder står derfor økonomistudentene i dag uten mulighet til å kunne trenge inn i den litteratur som er tilgjengelig, det gjelder spesielt den utenlandske. Derfor, når det gjelder matematikkens plass i det sosialøkonomiske studium, så kan det med en gang fastslås — en gang for alle — at den er, vil og må bli stadig mer — ikke dominerende — men fremtredende.

Det er derfor med glede vi konstaterer at også de formelle forhold nå ligger til rette for en gunstig utvikling, og la oss håpe at forbedringen blir reell — snart.

IVAR JAKOBSEN

Noen ganger kan meldingen om at en har gått bort slå ned med ekstra tyngde. Omstendighetene kan synes så urimelige at ordene ikke strekker til. Vi har nettopp fått en slik melding. Den fortalte oss at Ivar Jakobsen er død, 32 år gammel.

*

Vi hører av og til at noen har falt fra mens de ennå var i sine beste år og skulle hatt et langt og virksomt liv foran seg. Karakteristikken passer sjelden bedre enn nå.

Lange år med forberedelse var såvidt tilbakelagt. Også tunge år blant dem. Tingene ble ikke lagt ham i fanget. Så ble veien fram heller ingen oppstaket snarvei. Ungdomsår ble gitt i livets egen harde skole. Men han kunne ikke stanse der. Han hadde fått en lengsel i seg; etter en klarere forståelse av tilværelsen, en dypere innsikt enn han kunne få ved bare å la seg trekke med i begivenhetenes tilfeldige strøm. Det ble en del av hans holdning stadig å prøve å grave seg ned i tingene, prøve å forstå underliggende sammenhenger. Han kom til at om han skulle kunne trives skikkelig på noen arbeidsplass, måtte det være et sted hvor han kunne gi kreftene sine nettopp til det å klarlegge sammenhenger som langt fra ligger i dagen. Men til det kreves redskaper.

Med denne bakgrunn kom han til Universitetet. Hans interesse for samfunnsspørsmål førte til at han valgte Frederiksgate.

*

Nå var da de lange forberedelsesår tilbakelagt. En kort stund rettet han ryggen. Nå skulle han ta fatt med det de møysommelige år hadde pekt fram mot.

Han fikk bare såvidt begynt før han ble rammet av en illevarslende sykdom.

Han rettet seg etter det første angrepet. Kreftene vendte tilbake. Men sykdommen slo atter til, og denne gangen definitivt og nådeløst.

*

Så står vi da fattige tilbake, hans familie og den venneflokken han fikk mens han virket her i Frederiksgate. Og vi spør oss: Kunne han ikke fått bare en liten frist, en liten mulighet til å gjøre noe annet enn bare å forberede seg?

Ja, slik kan vi ordlegge oss — før vi får tenkt oss om. Senere slår det oss at i en videre sammenheng fikk han i løpet av disse få årene gjort mer enn de fleste. Derfor var det at alle vi som fulgte Ivar Jakobsen til hans grav følte ikke bare sorg, ikke bare sterk indre bevegelse ved prestens varme og inderlige tolking av situasjonen, vi følte også takknemlighet for det han som nå var borte hadde fått gjort.

Hans bidrag i hjemmet og i den aller nærmeste krets er ikke jeg den rette til å tolke. Jeg kan bare bøye meg i ærbødighet og undring over den sjelsvarme og hengivenhet som legges i hver stor eller liten fortelling om Ivars gjerning der.

Hans bidrag forøvrig lå i en holdning som måtte danne eksempel for dem som kom ham nær nok. Jeg tror at ekthet dekker best. I all sin ferd gjorde han på en bramfri måte rede for akkurat hvor langt han var kommet, akkurat hvor han stod. Jeg vet f. eks. aldri at han ga inntrykk av å forstå noe som han ennå ikke hadde fått tak på. Alltid åpen og ærlig. Han var som vi så ham. Slik fikk vi avfinne oss med ham, ellers la være. Det passet så godt inn i hele mønsteret at fine ord og floskler lå ham uendelig fjernt. For ikke å snakke om det å forestille seg for å oppnå stilling og karriere.

Han likte mennesker. Ikke som en kresen og diskriminerende feinschmecker. Heller ikke slik at han kritikkløst kom i fortrolighet til hvem som helst. Men slik at han ikke trengte moralregler for å la være å snakke vondt om noen.

Det skal styrke til å være slik. Eller kanskje det gir styrke. Han var i alle fall en sterk mann. Det viste seg særlig den siste vonde tiden. Det er ganske utrolig, men han gjennomlevde faktisk denne ufattelige påkjenningen, med full visshet om hva utfallet ville bli, med martrende pinsler, uten en eneste klage.

Tomrommet etter ham er desto mer følelig fordi han hadde egenskaper som er så utpregede mangelvarer.

*

Ivar Jakobsens innsats ligger i det han ved sin holdning ga og fortsatt gir til oss som lærte ham å kjenne. La dette være et forsøk på å gi uttrykk for den takknemlighet vi føler.

Kåre Edvardsen.

SOSIALØKONOMENS

konjunkturtermometer

Høy og stabil aktivitet, sterk stigning i eksporten.

	1963			1964		
	Mai	Juni	Juli	Mai	Juni	Juli
Arbeidsmarkedet:						
1. Arbeidsledighet	65	43	38	62	45	41
Produksjon:						
1. Sesongkorrigert industriproduksjon.	111	106	110	118	120	119
2. Totalt areal under bygging . .	100	102	104	101	102	—
Konsumetterspørsel:						
1. Total detaljomsetning	119	116	118	122	125	128
2. Vinmonopolets omsetning . .	118	101	127	113	115	140
Investeringsetterspørsel:						
1. Import av maskiner og utstyr	140	113	113	122	132	133
2. Ordretilgang innenlands for jern- og metallvareindustrien [1]) .	83	84	—	93	138	—
Utenrikshandel:						
1. Vareimport . . .	128	109	101	130	126	114
2. Vareeksport	112	108	103	134	150	128

[1]) 1. og 2. kvartal. Gj.sn. 1. halvår 1962 = 100

Alle indekser i denne oversikt har utgangspunktet 1961 = 100

Trykk: